

รากฐานประชาธิปไตย

เพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

หลักสูตรและคู่มือ

จิตสาธารณะ

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
สถาบันพระปกเกล้า

รากฐานประชาธิปไตย

เพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

หลักสูตรและคู่มือ

จิตสาธารณะ

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
สถาบันพระปกเกล้า

บทนำ

หน่วยการเรียนรู้ จิตสาธารณะ

เกริ่นนำ หน่วยการเรียนรู้

ผู้สอน นำเสนอภาพรวมของจิตสาธารณะว่าเป็นเรื่องสำคัญของสังคมประชาธิปไตยที่แม้พลเมืองจะมีสิทธิ เสรีภาพในฐานะเป็นบุคคลและปัจเจก แต่ประชาธิปไตยจะเข้มแข็งได้ก็ต้องการความร่วมมือของพลเมืองทุกคนในการนำพาสังคมไปสู่ความสงบและสันติ ดังนั้น พลเมืองทุกคนจะต้องเรียนรู้ในการจะมีส่วนร่วมในส่วนรวม โดยมีจิตสาธารณะเป็นพื้นฐานสำคัญ

นำเข้าสู่บทเรียน

ผู้สอนอาจเลือกใช้กิจกรรมดังต่อไปนี้

- 1) ให้นักเรียนนำเสนอแลกเปลี่ยนกันในระดับชั้นเรียนด้วยการนำเสนอเหตุการณ์ สถานการณ์ หรือกระทำใด ๆ ที่พวกเขาเรียกว่าเป็นจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นการประเมินความเข้าใจของนักเรียนในเบื้องต้นด้วย
- 2) อ่าน พระบรมราโชวาท พร้อมกันหรืออ่านทีละคน และให้นักเรียน ดึงคำสำคัญในพระบรมราโชวาท เพื่อนำมาอภิปราย เช่นความว่า เสียสละ ส่วนรวม ส่วนตัว ประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น
- 3) ให้นักเรียนวาดรูปหรือจินตนาการว่า หากสังคมไม่มีพลเมืองที่มีจิตสาธารณะจะเป็นอย่างไร และให้นำเสนอรูป หรือเรื่องในจินตนาการต่อชั้นเรียน
 - สรุป เชื่อมโยงสู่ปัญหาในสังคมที่เกิดจากการไม่มีจิตสาธารณะ นักเรียนในฐานะสมาชิกในสังคมและเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการมีจิตสาธารณะและมีทักษะในการแสดงจิตสาธารณะเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

“...ใครต่อใครบอกว่า ขอให้เสียสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวม อันนี้ฟังจนเบื่อ อาจรำคาญด้วยซ้ำว่า
ใครต่อใครมาก็บอกว่าขอให้คิดถึงประโยชน์ส่วนรวม อาจมานึกในใจว่า ให้อะไรอยู่เรื่อย...
แล้วส่วนตัวจะได้อะไร ขอให้คิดว่าคนที่ให้เพื่อส่วนรมนั้นมิได้ให้ส่วนรวมแต่อย่างเดียว
เป็นการให้เพื่อตัวเองสามารถที่จะมีส่วนรวมที่จะอาศัยได้...”

พระบรมราชาบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9
ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2514

แนวคิด “จิตสาธารณะ” เป็นหนึ่งใน 5 แนวคิดรากฐานประชาธิปไตย เพื่อสร้างความเป็นเมืองที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย มีวิถีปฏิบัติของการเป็นพลเมืองประชาธิปไตยภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมไทย ที่จะนำไปสู่สังคมสันติสุขที่อุดมด้วยสิทธิ เสรีภาพ และความเท่าเทียมกัน และความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

“จิตสาธารณะ” เป็นเรื่องที่ได้มีการพูดถึงมากขึ้นในปัจจุบัน หมายถึง การกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เพื่อให้เกิดการกระทำอย่างสร้างสรรค์ต่อสังคม ประเทศชาติ “จิตสาธารณะ” เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สร้างความเป็นพลเมืองและการเมืองภาคพลเมือง ซึ่งการเมืองภาคพลเมืองที่เข้มแข็งจำเป็นต้องมีประชาชนที่มีจิตสาธารณะที่จะทำดีเพื่อส่วนรวม

การสร้างจิตสาธารณะของพลเมือง จะต้องมีการสร้างความคิดในเชิงสร้างสรรค์เพื่อสังคม และส่งเสริมให้มีการยึดหลักความดีในการดำเนินชีวิต เกิดพฤติกรรมที่แสดงออกมาต่อสาธารณชนและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่า ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคมส่วนรวม

หน่วยที่ ๑

จิตสาธารณะ มีความสำคัญอย่างไร

วัตถุประสงค์ของหน่วย

เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจความหมายของจิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะ รวมทั้งเข้าใจถึงความสำคัญของการมีจิตสาธารณะ

ให้นักเรียนเขียนสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้จากการศึกษาในหน่วยนี้มา 3 ข้อ บันทึกสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้ลงในสมุดบันทึก และทบทวนสิ่งที่บันทึกไว้ใหม่อีกครั้งเมื่อจบการเรียนรู้ในหน่วยนี้

บทที่ 1 ความหมายของจิตสาธารณะ

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เมื่อจบบทเรียนนี้ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจความหมายของจิตสาธารณะ และเข้าใจถึงความแตกต่างของคำว่า จิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะ

นำเข้าสู่บทเรียน

ให้นักเรียนเขียนสิ่งที่ตนเองมีประสบการณ์เกี่ยวกับจิตสาธารณะลงในกระดาษ จากนั้นจับคู่กับเพื่อน ตรวจสอบรายการจิตสาธารณะเหล่านั้น หรือ แลกเปลี่ยนกับชั้นเรียน พิจารณาเวลาตามความเหมาะสม

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรมที่ 1

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 3-5 คน พิจารณาภาพและคิดวิเคราะห์ซึ่งแตกต่างไปตามสถานการณ์ และเหตุการณ์เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจของความหมายว่าเป็น จิตสำนึก จิตอาสา หรือจิตสาธารณะ เพราะอะไร อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านความหมายของ จิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะ อภิปรายร่วมกันและให้นักเรียนยกตัวอย่างที่พบในประสบการณ์จริง การอ่านและการอภิปรายนี้ควรให้นักเรียนอ่านหลังการทำกิจกรรมที่ 1 เพื่อทบทวนความเข้าใจหลังกิจกรรม

ภาพที่ 1 ชาวนาลงแขกเกี่ยวข้าว

ภาพที่ 2 ประชาชนร่วมกันสร้างฝายกันน้ำ

ภาพที่ 3 นักเรียน และ ประชาชนทั่วไปร่วมทำความสะอาดหลังประสูติทกภัย
จ.พระนครศรีอยุธยา (ที่มา - นสพ. เดลินิวส์ /วันพฤหัสบดีที่ 15 พฤศจิกายน 2555)

ภาพที่ 4 ประชาชนร่วมกันขจัดคราบน้ำมันที่เกิดจากอุบัติเหตุเรือขนถ่ายน้ำมัน
ทำเกิดคราบน้ำมันบนอ่าวพร้าว เกาะเสม็ด จ.ระยอง เมื่อเดือนกรกฎาคม 2556

ภาพที่ 5 นายแดงเป็นสมาชิก
เยาวชนบ้านหนองใหญ่ ใช้
เวลาเย็นหลังเลิกงานในไร่ไป
ชักชวนเพื่อนเยาวชนชุดแนวกัน
ไฟที่ชายป่ารอบหมู่บ้าน เพื่อ
ป้องกันไฟป่าที่อาจเกิดขึ้นตาม
ธรรมชาติจะขยายวงกว้างและ
ทำลายป่าอุดมสมบูรณ์รอบ
หมู่บ้าน

ภาพที่ 6 ประชาชนและผู้ประกอบการท่องเที่ยว
บนเกาะสมุยและเกาะพะงัน เรียกร้องหน่วยงานที่
เกี่ยวข้องหยุดการสำรวจและขุดเจาะปิโตรเลียม
ใกล้แหล่งท่องเที่ยว ขณะที่ชาวบ้านในจังหวัด
กระบี่ คัดค้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน
แห่งใหม่ เพราะเกรงจะส่งผลกระทบต่อชุมชน

ภาพที่ 7 วันที่ 4 กันยายน 2553 นางจินตนา แก้วขาว นำชาวบ้านเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมบางสะพาน เดินทางไปที่กรมโยธาธิการและผังเมือง เพื่อคัดค้านการประกาศใช้ผังเมืองรวม
ชุมชนบางสะพานฉบับใหม่ ที่อาจเปิดโอกาสให้จัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ พร้อมสอบถามเพื่อให้
ทราบข้อเท็จจริงของผังเมืองใหม่บางสะพานว่าจะเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนหรือต่อประชาชนในพื้นที่

ความหมายของจิตสำนึก จิตอาสา และ จิตสาธารณะ

◆ จิตสำนึก

เป็นความรู้สึกนึกคิดภายในบุคคลที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วอยากจะหายหรือหมดไป คนที่มีจิตสำนึกที่ดีจะ
ประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และใช้จิตสำนึกของตนเพื่อประโยชน์ต่อสิ่งต่าง ๆ เช่นบุคคลที่มีจิตสำนึก
ด้านระเบียบวินัย จะไม่ขับรถผิดกฎจราจร บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะจะไม่ขีดเขียนในสถานที่สาธารณะ

จิตสำนึกจึงเป็นเรื่องที่ตระหนักรู้ด้วยตนเอง เป็นพฤติกรรมภายในที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด
ความปรารถนาต่าง ๆ และสามารถตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ

◆ จิตอาสา

มุ่งเน้นถึงการให้ การเป็นผู้ให้หรือผู้บริจาค เสียสละทั้งร่างกาย แรงใจ หรือกำลังสมอง กำลังทรัพย์
ต่าง ๆ เพื่อส่วนรวม ซึ่งช่วยทำให้เกิดสำนึกที่ดีและเห็นประโยชน์ต่อผู้อื่นมากขึ้น

“อาสาสมัคร” สำหรับคำว่าอาสาสมัครนั้น เป็นคำที่ใช้เรียกบุคคลที่มีจิตอาสา เสียสละทำงานเพื่อ
ส่วนรวมโดยไม่รับผลประโยชน์ใด ๆ ผู้ที่เป็นอาสาสมัคร จึงเป็นผู้ที่เอื้อเฟื้อ เสียสละ ทั้งเวลา แรงกาย แรง
ใจ ช่วยเหลือผู้อื่น หรือสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน

◆ จิตสาธารณะ

การตระหนักรู้ และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมร่วมกัน ที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือ
การคำนึงถึงผู้อื่นที่มีความสัมพันธ์ที่เป็นสังคมเดียวกัน เป็นการแสดงออกเพื่อสังคมส่วนรวม การบริการ
ชุมชน การทำประโยชน์เพื่อสังคม ถ้าเป็นวัตถุหรือสิ่งของทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้

จิตสาธารณะจึงเปรียบได้กับความรู้สึกนึกคิด ถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะร่วมกันการใช้
สิทธิและหน้าที่ที่จะดูแล รวมทั้งการบำรุงรักษาสิ่งของที่เป็นของส่วนรวมร่วมกัน

กิจกรรมที่ 2

ให้นักเรียนจับคู่กับเพื่อน เพื่อทบทวนความเข้าใจของนักเรียนต่อการมีจิตสำนึก จิตอาสา และ
จิตสาธารณะ และนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับ “จิตสำนึก” “จิตอาสา” “จิตสาธารณะ” ในประเด็นต่อไปนี้

- การช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยเป็นอาสาสมัครพิทักษ์สวนสาธารณะ
- แม้ไม่มีที่ทิ้งขยะแต่ก็ไม่ทิ้งขยะลงในแม่น้ำ และเก็บขยะนั้นไว้จนพบที่ทิ้งขยะในตลาด
- การช่วยกันดูแลรักษาสาธารณะสมบัติ เช่นโทรศัพท์สาธารณะหลอดไฟฟ้าที่ให้แสงสว่างตามถนนหนทาง
- การใช้น้ำอย่างประหยัดและ ใช้ไฟฟ้าให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า
- การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากโดยไม่ทำให้ตนเองและครอบครัวเดือดร้อน
- การคำนึงอยู่เสมอว่าต้องไม่กระทำการใด ขัดต่อกฎหมายบ้านเมืองและส่งผลกระทบต่อผู้อื่น
- การร่วมรณรงค์ให้ประชาชนในชุมชนออกมาใช้สิทธิเลือกตั้ง
- กลุ่มเยาวชนเป็นแกนนำสืบหาข้อมูลการทุจริตของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่เพื่อฟ้องร้องต่อผู้มีอำนาจรับผิดชอบ
- นักเรียนศึกษาปัญหาและนำเสนอรายงานพร้อมนโยบายในการแก้ไขปัญหาให้องค์การบริหารส่วนตำบล

กิจกรรมที่ 3

ให้นักเรียนดูคลิปวิดีโอ “ยายหมาก” เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการณ์มีจิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะ และตอบคำถามโดยใช้เครื่องมือช่วยคิดพิจารณาว่าพฤติกรรมใดที่สะท้อนการมีจิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะ - ใช้ Clip VDO ประกอบการสอน ซึ่งผู้สอนอาจค้นคว้าเพิ่มเติม นอกจากตัวอย่างนี้ ยายหมาก (<http://www.youtube.com/watch?v=XpLvjXwM4Kc>)

ยายหมาก อายุ 74 ปี อาศัยอยู่ ต. ท่าตูม อ.แก่งคอย จ.สระบุรี จะออกจากบ้านแต่เช้าทุกวัน พร้อมอุปกรณ์ทำความสะอาดไปทำความสะอาดบริเวณ โรงเรียนวัดท่าสาลีโพธิ์เหนือ และสถานีนามัย โดยเก็บกวาดใบไม้และขยะในพื้นที่รอบๆ ยากหมากอุทิศเวลาทั้งวันในช่วงบั้นปลายชีวิตในการทำความสะอาดดังกล่าว รวากับว่าเป็นบุคลากรคนหนึ่งของโรงเรียน (ข้อมูลเผยแพร่ทาง <http://www.youtube.com/watch?v=XpLvjXwM4Kc>)

เครื่องมือช่วยคิดแยกแยะคุณลักษณะพฤติกรรมที่มีจิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะ

แบ่งกลุ่มนักเรียนกลุ่มละ 5 คน ใช้ “เครื่องมือช่วยคิดแยกแยะคุณลักษณะพฤติกรรมที่มีจิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะ” ผู้สอนพิจารณาจากคำตอบเพื่อประเมินความเข้าใจและอภิปรายร่วมกับนักเรียนเพื่อความชัดเจน

ลักษณะ	ดูจากพฤติกรรมใด
จิตสำนึก	
จิตอาสา	
จิตสาธารณะ	

- การใช้กรณีศึกษา สถานการณ์จริง หรือเหตุการณ์ต่างๆ มาแลกเปลี่ยนกัน จะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้มากขึ้น และสามารถเชื่อมโยงสู่สิ่งที่พบเห็นในสังคมได้

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนทบทวน "จุดมุ่งหมายของบทเรียน" และอธิบายว่าพวกเขาได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

การมอบหมายให้นักเรียนกลุ่มย่อย ค้นหาเหตุการณ์ สถานการณ์ ตัวอย่างของจิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ในชุมชน หรือที่พบเห็นจากหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต และนำเสนอหน้าชั้นเรียน พร้อมแสดงความคิดเห็นว่าเป็นนำบทเรียนที่เกี่ยวข้องกับสังคมและชีวิตประจำวัน ไปสู่นอกห้องเรียนได้เป็นอย่างดี

บทที่ 2 ความสำคัญและลักษณะองค์ประกอบ ของจิตสาธารณะ

กิจกรรมเสนอแนะ

ผู้สอนมอบหมายให้นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ค้นหาเหตุการณ์ สถานการณ์ ตัวอย่างของจิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ในชุมชน หรือที่พบเห็นจากหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต และนำเสนอหน้าชั้นเรียน โดยให้ชั้นเรียนร่วมแสดงความคิดเห็นว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย พร้อมให้เหตุผลประกอบความคิดเห็น

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เมื่อจบบทเรียนนี้ นักเรียนจะมีความเข้าใจและตระหนักในความสำคัญของการมีจิตสาธารณะ รวมทั้งความเข้าใจลักษณะและองค์ประกอบของจิตสาธารณะ

เกริ่นนำ บทเรียน

ผู้สอนยกสถานการณ์ หรือตัวอย่างรอบ ๆ ตัว อันเกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ หรือตั้งคำถามนำเข้าสู่บทเรียนว่า หากนักเรียนทิ้งขยะโดยไม่เลือกที่ จะเกิดอะไรขึ้น การทิ้งขยะไม่เลือกที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นเป็นเช่นไร และหากเป็นไปในทางตรงกันข้ามคือ หากนักเรียนทิ้งขยะเป็นที่ที่เป็นทาง จะเกิดอะไรขึ้น แสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นเป็นเช่นไร ทั้งนี้ในนักเรียนทั้งชั้นร่วมกันแสดงความคิดเห็น

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

แบ่งกลุ่ม ๆ ละ 5 คน ทำงานร่วมกัน

1. เพื่อวิเคราะห์ภาพและตอบคำถาม

“หากสังคมไม่มีผู้ที่มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ปรากฏจากผู้มีจิตอาสา และขาดจิตสาธารณะ จะเกิดอะไรขึ้นในสังคม”

ทั้งนี้ ผู้สอนอาจติดภาพไวบนบอร์ดเพื่อให้นักเรียนเดินดูโดยรอบ หรือใช้วิธีอื่นตามความเหมาะสมก็ได้

ผู้สอนพิจารณาใช้เวลาตามความเหมาะสม

2. เมื่อวิเคราะห์ภาพและตอบคำถามแล้วเสร็จ ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเพื่อสรุปว่า จิตสาธารณะต้องมีองค์ประกอบอย่างไรบ้าง ให้นำเสนอ ต่อชั้นเรียน ผู้สอนจดบันทึกการนำเสนอไวบนกระดาน

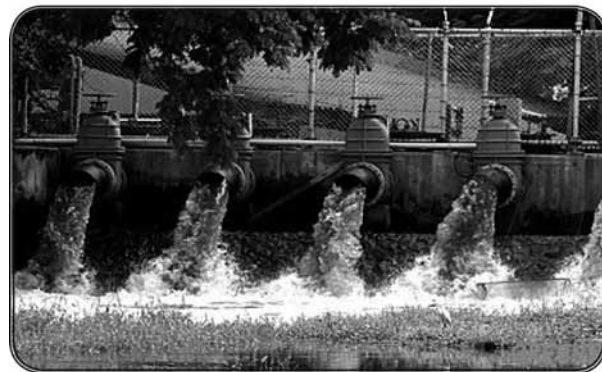
ถ้า...นักลงทุนอุตสาหกรรมไม่เห็นความสำคัญ
ของการจัดการของเสียสู่อากาศ

มลภาวะทางอากาศ

ถ้า...โรงงานอุตสาหกรรมมีแม่น้ำ ไม่มีระบบ
บำบัดน้ำเสีย

มลภาวะทางน้ำ

ถ้า...จอดรถโดยไม่ดับเครื่อง

มลภาวะทางอากาศ

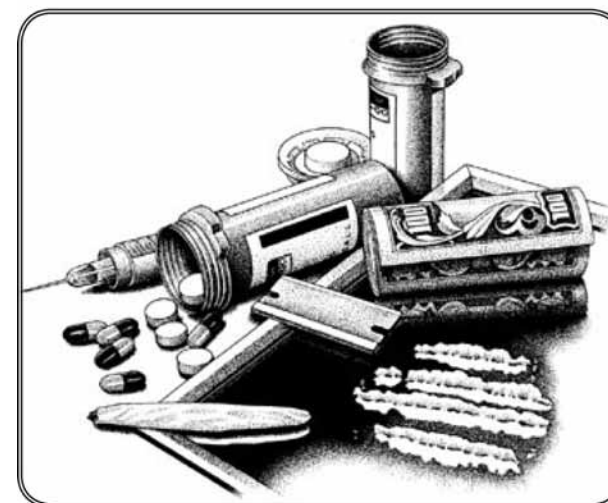
ถ้า...บุคคลไม่รับผิดชอบต่อพื้นที่ส่วนรวม

การทิ้งขยะไม่เป็นที่

ถ้า...การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว
ของผู้ขายและผู้ผลิตยาเสพติด

ปัญหาเสพติดในสังคม

ถ้า...บุคคลไม่รับผิดชอบต่อครอบครัว

เด็กถูกทอดทิ้ง

ถ้า...ผู้คนไม่รับผิดชอบต่อส่วนรวม

การใช้สถานที่ และสิ่งของสาธารณะ
เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านออกเสียง “ลักษณะและองค์ประกอบของจิตสาธารณะ” ทีละกลุ่ม กลุ่มละ 1 ข้อ และให้พิจารณาว่าตรงกับที่กลุ่มในชั้นเรียนสรุปหรือไม่ และอภิปรายร่วมกันว่าภาพหรือเหตุการณ์ที่นำเสนอ

ลักษณะและองค์ประกอบของจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้คนร่วมแรงร่วมใจ เสียสละ ร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อเป็นหลักการในการดำเนินชีวิต ช่วยแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม ประชาชนจึงจำเป็นต้องพัฒนาไปสู่การเป็นบุคคลที่มีจิตสาธารณะ ที่มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. รู้จักหน้าที่ของตนเองทั้งมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ไม่สร้างความเดือดร้อนเสียหายให้กับผู้อื่น เช่น การไม่เอาเปรียบผู้อื่น การไม่ประพฤติดังเป็นจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง
2. แสดงออกซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้เกิดในสังคมและการไม่ทำลายสังคมไม่ว่าทางใดก็ตาม เช่น รักษากฎระเบียบที่ดีงาม อยู่ภายใต้และปฏิบัติตามกฎหมายช่วยเหลือผู้อื่นตามกำลังและความสามารถของตนเองมีส่วนร่วมและส่งเสริมการพัฒนาไปสู่สังคมที่ดีขึ้น หรือการมีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบของสังคม
3. รักษาทรัพย์สินสมบัติและผลประโยชน์ของชุมชนและสังคมหรือ การเข้าไปมีบทบาทในการรักษาประโยชน์ของส่วนรวม หรือการช่วยเหลือผู้อื่นและร่วมมือกับคนอื่นในการแก้ปัญหา และสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อส่วนรวม
4. มีสำนึกต่อส่วนรวม รู้ถึงผลกระทบต่อส่วนรวมทั้งทางตรงทางอ้อมจากการตัดสินใจหรือการกระทำของตน
5. ไม่ทำตนเป็นภาระต่อผู้อื่นและสังคม มุ่งมั่นปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นมีประสิทธิภาพอย่างเต็มกำลังความสามารถ

- ผู้สอนสรุปเพิ่มเติมว่า บางครั้งผู้คนมักคิดว่าการมีจิตสาธารณะคือการทำอะไรเพื่อส่วนรวมเท่านั้น แต่การมีจิตสาธารณะได้ต้องเริ่มต้นจากตนเอง คือ การมีสำนึกเริ่มต้นจากการทำหน้าที่ที่ตนพึงปฏิบัติต่อส่วนรวมให้สมบูรณ์เป็นสำคัญ การปราศจากการปฏิบัติหน้าที่อันพึงกระทำต่อสังคมแล้ว อาจกลายเป็นผู้ที่สร้างปัญหาความเดือดร้อนให้สังคม เบียดเบียนส่วนรวม เอาเปรียบผู้อื่น บริโภคหรือใช้สิ่งที่เป็นสาธารณะโดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม ซึ่งกลายเป็นรากฐานของพฤติกรรมไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ เอาวัดเอาเปรียบ กอบโกยผลประโยชน์ของตนแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งเป็นภาระต่อผู้อื่นและสังคมในที่สุด

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม ยกตัวอย่างการขาดสำนึกจิตสาธารณะที่พบเห็นในชีวิตประจำวันจากนั้นให้อธิบายในประเด็น ความสำคัญของการมีจิตสาธารณะต่อสังคม

การรู้จักหน้าที่ของตนเอง การแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคม การรักษาทรัพย์สินสมบัติและผลประโยชน์ของชุมชนสังคม การมีสำนึกต่อส่วนรวม และ การไม่ทำตนเป็นภาระต่อผู้อื่นและสังคม

ให้นักเรียนนำเสนอตัวอย่างเหล่านั้นต่อชั้นเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมเสนอแนะท้ายบทควรให้นักเรียนแต่ละคนใช้การบันทึกกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมที่สะท้อนความสำคัญจิตสาธารณะลงในสมุดบันทึกเพื่อช่วยเสริมหรือขยายความเข้าใจในสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้มา

กิจกรรมการคิดเชิงวิเคราะห์ : ให้นักเรียนยกตัวอย่างกรณีต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งสะท้อนความสำคัญของการมีจิตสาธารณะ

หน่วยที่ ๒

ประโยชน์ ต้นทุน และผล ของจิตสาธารณะ

วัตถุประสงค์ของหน่วย

เมื่อจบบทเรียนนี้ การมีจิตสาธารณะมีความสำคัญ และยังประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในสังคมประชาธิปไตย กระบวนการเรียนรู้เรื่องประโยชน์และต้นทุนของการมีจิตสาธารณะ จะทำให้สามารถวิเคราะห์ประโยชน์และผลที่จะเกิดจากการมีจิตสาธารณะ

หน่วยนี้จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจว่า การมีจิตสาธารณะ นั้นก็มีประโยชน์และต้นทุนในการมีปฏิสัมพันธ์สังคมเช่นเดียวกัน ซึ่งหากนักเรียนเห็นประโยชน์และผลของการมีจิตสาธารณะแล้ว จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ ในประเทศประชาธิปไตยการมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะพลเมืองนั้นยังต้องมีประโยชน์และต้นทุนในการเข้ามีส่วนร่วม การเรียนรู้ในหน่วยนี้จะช่วยให้นักเรียนทำความเข้าใจและสามารถประเมินการตัดสินใจเพื่อการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพด้วย

ให้นักเรียนเขียนสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้จากการศึกษาในหน่วยนี้มา 2 ข้อ บันทึกสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้ลงในสมุดบันทึก และทบทวนสิ่งที่บันทึกไว้นี้อีกครั้งเมื่อจบการเรียนรู้ในหน่วยนี้

บทที่ 3 ประโยชน์และต้นทุนของการมีจิตสาธารณะ

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เมื่อจบบทเรียนนี้ นักเรียนจะตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับการมีจิตสาธารณะ และเข้าใจว่าการมีจิตสาธารณะจะมีต้นทุนบางอย่าง รวมทั้งสามารถยกตัวอย่างประโยชน์ของการมีจิตสาธารณะได้

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรมที่ 1 (ให้ผู้สอนศึกษาแนวทางในการจัดประชุมประชาคมในบทนำ หัวข้อ วิธีสอน ข้อ 6.2)

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มเป็น 5 กลุ่ม เพื่อแสดงบทบาทสมมติ การประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อพัฒนาหมู่บ้านแสนสุข

เรื่อง หมู่บ้านแสนสุข

หมู่บ้านแสนสุข ตั้งอยู่ในเขตเชื่อมต่อระหว่างอำเภอที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด ในฤดูหนาว หมู่บ้านจะมีอากาศเย็นและทัศนียภาพที่สวยงาม สภาพอากาศทำให้พืชพรรณเมืองหนาวสามารถเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ในเขตหมู่บ้านด้วย อย่างไรก็ตาม ความเจริญที่เข้ามาสู่หมู่บ้านได้ทำให้หนุ่มสาวในหมู่บ้านออกจากหมู่บ้านเพื่อไปทำงานในเมืองมากขึ้นเรื่อย ๆ โอกาสและรายได้ที่ดีกว่า ทำให้หมู่บ้านแสนสุขเหลือแต่คนชรา

ผู้ใหญ่บ้าน บุญสุข และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลบ้านป่าแสนสุข แก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการตั้งศาลาประชาคมเพื่อให้คนแก่ในหมู่บ้านมีที่สนทนาประชาคมกันในยามกลางวันเพื่อคลายความเหงาเหงาไร้ลูกหลาน

แดงเป็นเยาวชนคนหนึ่งในหมู่บ้านเขาเติบโตมากพร้อม ๆ กับเพื่อนในวัยเดียวกันหลายคน บางคนเริ่มมีความคิดจะเข้าไปเรียนในเมืองและทำงานต่อในเมืองเลยเพราะน่าจะมียาได้ประจำและไม่ต้องทำการเกษตรที่ขึ้นกับลมฟ้าอากาศและราคาผลผลิตขึ้นลงตามตลาด ทำงานในเมืองไม่นานพวกเขาก็จะมีรถมอเตอร์ไซด์ หรืออาจซื้อรถกระบะได้ในไม่ช้า

แดงคิดว่าเขาในฐานะเยาวชนของหมู่บ้านต้องทำอะไรสักอย่างเพื่อให้หมู่บ้านนี้เข้มแข็ง คงความกินดีอยู่ดี ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในหมู่บ้านให้เป็นประโยชน์ ที่สำคัญเพื่อน ๆ และน้อง ๆ ที่กำลังเติบโตจะได้ไม่ออกไปแสวงหาโอกาสและรายได้จากนอกหมู่บ้านอีก

แดงนำความคิดนี้ไปปรึกษากับผู้ใหญ่บุญสุขและนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งสองมีความคิดว่าจะทำได้อย่างไรก็หมู่บ้านมันเปลี่ยนแปลง ความคิดของเยาวชนในหมู่บ้านเรานั้นเปลี่ยนแปลงไปหมด

แล้ว ที่สำคัญเราจะทำโครงการอะไรได้ ลมฟ้าอากาศเปลี่ยนแปลง ทัศนียภาพที่สวยงามจึงเปลี่ยนไปและการเกษตรฤดูหนาวก็ไม่ดีเหมือนเมื่อก่อน ที่ปรึกษาทั้งสองเห็นว่าการสนับสนุนให้เยาวชนในหมู่บ้านได้เรียนสูง ๆ ในเมือง ทำงานในเมืองและส่งเงินกลับมาที่หมู่บ้านน่าจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดแล้ว

แม้ว่าแดงรู้สึกเสียใจที่แรงสนับสนุนที่สำคัญของเขาไม่เห็นด้วย แต่เขาเชื่อมั่นว่าหมู่บ้านมีสิ่งดี ๆ ที่จะยืนหยัดอยู่ได้ พวกเขาต้องการอยู่ที่หมู่บ้านทำงานที่หมู่บ้านอยู่กับครอบครัว และผู้เฒ่าผู้แก่ที่แสนอบอุ่นในหมู่บ้าน แดงจึงเริ่มพูดคุยกับเพื่อน ๆ ของเขา สอบถามความคิดเห็น เสนอความคิดและฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของเพื่อน ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ จนกระทั่งเกิด “กลุ่มเยาวชนคนแสนสุข” และริเริ่มคิดโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แบบโฮมสเตย์ (homestay) และโครงการปลูกพืชยืนอายุ และโครงการปลูกผักรักพื้นดินขึ้น แต่การผลักดันให้โครงการให้เกิดขึ้นได้จริงยังอีกยาวไกล

แนวปฏิบัติในการทำกิจกรรม

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มแสดงบทบาทสมมติ เพื่อประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน โดยกำหนดบทบาทดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มเยาวชนคนแสนสุขให้นำเสนอโครงการขึ้นเพื่อยืดโยงเยาวชนและผู้คนในหมู่บ้านไว้ด้วยกัน รักษาวัฒนธรรมและสิ่งดี ๆ ของหมู่บ้านไว้ให้ยั่งยืน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเยาวชนที่ต้องการไปทำงานในเมืองด้วยเหตุผลของโอกาสและรายได้

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ใหญ่และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่ต้องการข้อมูลและความเป็นไปได้ของโครงการซึ่งหากมีความเป็นไปได้ และมีแนวทางดำเนินการชัดเจน

กลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้ใหญ่ในหมู่บ้านที่ไม่ต้องการพบกับการเปลี่ยนแปลง และต้องทำสิ่งที่ไม่เคยทำอย่างการทำโฮมสเตย์ (homestay) หรือการสาธิตการปลูกพืชผัก ที่ไม่เคยทำมาก่อน

กลุ่มที่ 5 ทำหน้าที่จับบันทึกว่า กลุ่มเยาวชนคนแสนสุขต้องพบกับสิ่งใดบ้าง ในการผลักดันโครงการที่พวกเขาต้องการทำเพื่อชุมชน สิ่งใดที่เป็นประโยชน์และได้รับจากสิ่งที่พวกเขาทำบ้าง และสิ่งใดที่พวกเขาต้องเสียสละไปในการทำเพื่อชุมชนบ้าง

ให้ห้องเรียนมีการจัดเวทีประชาคม ดำเนินการในเวลา 1 ชั่วโมง เพื่อให้ได้ข้อมูลของหมู่บ้าน

กิจกรรมที่ 2

ผลจากการดำเนินกิจกรรมที่ 1 ให้กลุ่มที่ 5 นำเสนอบันทึกการค้นพบของ “ประโยชน์” และ “ต้นทุน” ของจิตสาธารณะ ที่กลุ่มเยาวชนคนแสนสุขได้ทำงานเพื่อชุมชน

ใช้เวลาสำหรับกิจกรรมนี้ 15 นาที

และให้นักเรียนทั้งชั้นเรียนร่วมกันระดมความคิดเห็น และอภิปรายร่วมกันว่า กิจกรรมหมู่บ้าน
แสนสุข ทำให้ได้เรียนรู้อะไรบ้าง บันทึกไว้บนกระดาน หรือกระดาษแผ่นใหญ่ให้เห็นกันทั่ว

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านหัวข้อ “ประโยชน์ของการมีจิตสาธารณะต่อบุคคลและสังคม” และ “สิ่งที่ต้องเสียสละ
หรือเป็นต้นทุนของจิตสาธารณะ” และอภิปรายร่วมกัน

ประโยชน์ของการมีจิตสาธารณะต่อบุคคลและสังคม

ต่อบุคคล

1. ทำให้บุคคลเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับตนเอง
2. ให้บุคคลได้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง ทั้งด้านร่างกาย จิตใจและทัศนคติ
3. เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม

ต่อสังคม

ประเทศพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว ชุมชนเข้มแข็ง เกิดพลังสร้างสรรค์สังคม และปลอดภัยทั้ง
ภายในและภายนอกประเทศ

สิ่งที่ต้องเสียสละ หรือเป็นต้นทุนของจิตสาธารณะ

การพัฒนาตนให้เป็นผู้มีจิตสาธารณะหรือการสร้างสังคมอุดมจิตสาธารณะ ต้องใช้เวลาในการพัฒนา
และส่งเสริมให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ จึงมีสิ่งที่ต้องเสียสละหรือเป็นต้นทุนบางประการที่ต้องเสียไป
เช่น การเสียสละเวลาและงบประมาณ อดทนต่อการถูกต่อต้านจากความคิดเดิมหรือวิธีการเดิม การต่อสู้
กับสิ่งที่ไม่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติในสังคม การเสียทรัพย์สินหรือความรู้สึก

ผู้ที่มีจิตสาธารณะต้องเสียสละร่างกาย แรงใจในการทำงาน การทำงานเพื่อสังคมนั้นไม่ได้ค่าตอบแทน
อีกทั้งบางครั้งยังต้องเสี่ยงต่อความไม่เข้าใจของครอบครัว ต้นทุนบางประการอาจเป็นรูปธรรม เช่น เวลา
ทรัพย์สิน เงินทอง สุขภาพ หรือ ความเหน็ดเหนื่อย และที่เป็นนามธรรม เช่น โอกาสในการไปทำสิ่งอื่น
เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง หรือการสูญเสียพลังใจ

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

แบ่งกลุ่มนักเรียนกลุ่มละ 3 คน มอบหมายให้กลุ่มเลขคู่ วิเคราะห์ข่าวในกิจกรรมที่ 3 และกลุ่ม
เลขคี่ วิเคราะห์ข่าวในกิจกรรมที่ 4 ตอบคำถามว่า อะไรคือประโยชน์และต้นทุนของการเป็นผู้มีจิตสาธารณะ
ในเหตุการณ์ดังกล่าว

กิจกรรมที่ 3

ข่าวสะท้อนความไร้สำนึกต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในส่วนรวมที่โด่งดังไปทั่วประเทศจีน และเผยแพร่อยู่ใน
โลกออนไลน์ ระบุว่าช่วงเย็นของวันที่ 13 ตุลาคม 2556 ได้เกิดอุบัติเหตุรถยนต์ชนเด็กวัย 2 ขวบที่เดินเล่น
บริเวณตลาดห่างจากบ้านประมาณ 100 เมตร ในเมืองฟูซาน มณฑลกว่างตุงของจีน ซึ่งคนขับรถได้ขับรถ
หายไป ทิ้งให้เด็กนอนแน่นิ่งอยู่บนถนนซึ่งมีผู้คนเดินผ่านไปมาที่มองร่างน้อยแล้วเดินเลี้ยวผ่านไป ไม่มี
ใครให้ความช่วยเหลือ นอกจากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้คนที่สัญจรไปมาแล้ว เด็กน้อยยังถูกรถอีกคัน
ที่วิ่งมาเหยียบซ้ำเข้าที่ร่างอย่างเต็มล้ออีกครั้ง

ท่านคิดอย่างไร

- ทำให้ผู้คนจึงไม่ช่วยเหลือหนูน้อย

ในที่สุด หญิงเก็บขยะขนขวดผ่านมา จึงเข้าไปอุ้มขึ้นและร้องตะโกนว่ามีเด็กถูกรถชน จนในที่สุด
แม่ของเด็กมาถึงและอุ้มเด็กน้อยไปส่งโรงพยาบาล

จากเหตุการณ์ดังกล่าว มีผู้สัญจรไปมาและเพิกเฉยต่อเด็กน้อยรวม 18 คน ก่อนที่หญิงเก็บขยะจะ
ผ่านมาพบ แต่ละคนไม่สนใจต่อเด็กที่ถูกรถชน ไม่แม้แต่จะโทรแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ

หญิงเก็บขยะนางเจินเซี่ยนเม่ย วัย 57 ปี ที่เข้าไปช่วยเด็กน้อย ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “...ก่อนจะ
ร้องขอความช่วยเหลือ ฉันไม่คิดหรอกว่าใครจะคิดว่าฉันทำ เพราะต้องรีบช่วยเด็กก่อน แล้วเหตุการณ์นี้
ฉันคิดว่านี่เป็นเรื่องเล็กมาก ในตอนนั้น ฉันแค่ช่วยเหลือเด็ก ไม่ได้คิดอะไรมากกว่านั้นเลย ฉันก็เลยไม่มี
อะไรจะพูดมากกว่านี้ และฉันก็ไม่ได้ช่วยเด็กเพื่อหวังเงินหรือหวังดังด้วย ตอนนั้นฉันคิดถึงแค่ชีวิตเด็ก ไม่มี
เวลามากพอจะมาคิดถึงเรื่องแบบนี้หรอก...”

เหตุการณ์ครั้งนี้ ได้ทำให้ผู้คนและหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดระนองถึงทั้งการขับขี้อร การดูแลเด็กเล็ก และศีลธรรมกันมากขึ้น โดยเฉพาะการช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ ที่มักจะทำให้พลเมืองติดกเป็นแพะรับบาป ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำหรือเกี่ยวข้องกับการทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บเสียเอง

ท่านคิดอย่างไร

- อะไรคือประโยชน์และต้นทุนของเหตุการณ์จากการเป็นผู้มีจิตสาธารณะดังกล่าว

กิจกรรมที่ 4

หนังสือพิมพ์โยมิอูริ ชิมบุน หนังสือพิมพ์รายวันรายใหญ่ที่สุดของญี่ปุ่น นำเสนอภาพผู้โดยสารหลายสิบคนร่วมแรงร่วมใจกันผลักรถไฟขบวนหนึ่งซึ่งน้ำหนักกว่า 29 ตัน เพื่อช่วยเหลือสตรีที่พลัดตกลงไปบริเวณช่องว่างระหว่างรถไฟกับขบวนรถในกรุงโตเกียว เมื่อเช้าวันจันทร์ที่ 22 มิถุนายน 2556 และสามารถช่วยเหลือผู้หญิงดังกล่าวขึ้นมาได้อย่างปลอดภัย

หนังสือพิมพ์ดังกล่าวรายงานเสริมว่าไม่นานหลังจากประกาศขอความช่วยเหลือจากสาธารณชน ประชาชนราว 40 คน รวมมือกับเหล่าเจ้าหน้าที่การรถไฟช่วยกันผลักโบกี้รถไฟขบวนนี้ให้เอียงเพื่อช่วยสตรีผู้เคราะห์ร้าย และด้วยระบบกันสะเทือนของรถไฟที่ช่วยโยกเอียงไปด้านข้างได้ ทำให้ความพยายามนี้สัมฤทธิ์ผล สตรีผู้เคราะห์ร้ายถูกดึงขึ้นมาโดยไม่ได้รับบาดเจ็บใด ๆ ท่ามกลางเสียงปรบมือดังลั่นสถานีรถไฟมินามิ-อุราวะ ทางเหนือของกรุงโตเกียว รถไฟขบวนนี้ประสบปัญหาล่าช้าเพียง 8 นาที จากนั้นก็กลับมาให้บริการได้ตามปกติ

ท่านคิดอย่างไร

- อะไรคือประโยชน์และต้นทุนของเหตุการณ์ดังกล่าว

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมเสนอแนะของบทนี้ จะช่วยเสริมหรือขยายความเข้าใจในสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้มาเกี่ยวกับประโยชน์และต้นทุนจากการปฏิบัติตนเป็นผู้มีจิตสาธารณะ และกระตุ้นให้นักเรียนได้เชื่อมโยงความรู้จากสิ่งที่เรียนรู้เหตุการณ์และสถานการณ์ในชีวิตจริง กิจกรรมเสนอแนะข้อที่ 3 อาจช่วยให้นักเรียนได้เห็นการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีทั้งต้นทุนในการมีจิตสาธารณะสูง ซึ่งผู้สอนต้องเข้าใจถึงความเสี่ยงดังกล่าว และควรให้คำแนะนำว่าเป็นการมีส่วนร่วมขั้นสูงที่เผชิญกับผลประโยชน์อันมาจากนโยบายของรัฐ ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายทำได้ตั้งแต่การเสนอนโยบายและติดตามตรวจสอบนโยบายก่อนไปสู่การเผชิญหน้าเพื่อต่อต้านนโยบาย

1. ให้นักเรียนค้นหาเหตุการณ์ เกี่ยวกับจิตสาธารณะ และวิเคราะห์ถึงประโยชน์และต้นทุนของการมีจิตสาธารณะต่อตนเอง และต่อสังคม แล้วนำเสนอแลกเปลี่ยนในห้องเรียน
2. ให้นักเรียนจดบันทึกสิ่งที่ท่านปฏิบัติในชีวิตประจำวันอันเกี่ยวกับการมีจิตสาธารณะ และบันทึกการวิเคราะห์ประโยชน์และต้นทุน พร้อมกับบอกเหตุผลในการตัดสินใจปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติของท่าน
3. ให้นักเรียนวิเคราะห์ประโยชน์และต้นทุน ในภาพที่ 5, 6 และ 7 ในบทที่ 1

บทที่ 4 ผลของการมีจิตสาธารณะ

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เมื่อจบบทเรียนนี้ นักเรียนจะเข้าใจผลของการมีจิตสาธารณะ และสามารถเข้าใจได้ว่าหากขาดจิตสาธารณะแล้ว จะส่งผลเช่นไรในสังคมและในชุมชน

เกริ่นนำ บทเรียน

ผู้สอนอาจถามนักเรียนว่า หากมนุษย์เราไม่มีสำนึกจิตสาธารณะเลย โลกนี้จะเป็นเช่นไร หรือ อาจตั้งคำถามว่า การใช้ดินสอทิ้งๆ ขว้างๆ เป็นการขาดสำนึกสาธารณะหรือไม่ อย่างไร หากบุคคลจะใช้ดินสออย่างมีจิตสำนึกสาธารณะ ควรจะมีพฤติกรรมอย่างไร และให้นักเรียนทั้งชั้นอภิปรายร่วมกัน

- ผู้สอนต้องสร้างให้นักเรียนมีความตระหนักต่อผลของการขาดจิตสาธารณะว่าจะมีผลกระทบไม่เพียงตน แต่มีผลกระทบเป็นวงกว้าง ซึ่งแนวคิดนี้นักเรียนต้องทำความเข้าใจเป็นพื้นฐานก่อนจะเข้าสู่บทเรียนต่อไป ที่จะให้ความสำคัญกับตัวตนของนักเรียน เช่น สิทธิ เสรีภาพ ความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ดังนั้น หากไม่สามารถสร้างตระหนักถึงผลของการไม่คำนึงถึงสาธารณะแล้ว นักเรียนอาจให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพ และความเป็นส่วนตัวที่เป็นต้นทุนที่บุคคลอาจเลือกได้ว่าจะเสียสละสิทธิ เสรีภาพ และความเป็นส่วนตัวนั้นหรือไม่ ซึ่งหากนักเรียนให้ความสำคัญกับตัวตนหรือปัจเจกมากกว่าการมีจิตสาธารณะ ก็จะไม่เป็นผลดีต่อสังคม

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านออกเสียง หัวข้อ “ผลของการมีจิตสาธารณะ”

ผลของการมีจิตสาธารณะ

การมีจิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะที่สำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับจิตใจของมนุษย์ ให้หันมามองถึงประโยชน์ของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การทำงานเพื่อสังคม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมรวมทั้งร่วมมือกันพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ให้มีความสงบสุข

- ในบทนี้ ผู้สอนต้องเน้นและให้ความสำคัญในฐานะที่จะเป็นบทของการเรียนรู้ต่อผลบวกที่จะเกิดขึ้นหากนักเรียนมีจิตสาธารณะที่เริ่มต้นจากตัวของนักเรียนเอง สำหรับบทนี้กล่าวได้ว่าเป็นส่วนขยายให้กับความสำคัญของความรับผิดชอบของพลเมืองทุกคนที่ต้องมีส่วนร่วม ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นความรับผิดชอบต่อส่วนรวมก็ได้ เพราะหากสิ่งนี้หรือหากขาดไปซึ่งสำนึกต่อสาธารณะแล้ว ผลที่เกิดขึ้นตามมาจะกระทบไม่เพียงต่อตนเองและครอบครัว แต่ขยายไปถึงผลกระทบต่อส่วนรวมด้วย

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรมที่ 1

ให้นักเรียนจับคู่และทำงานร่วมกัน โดยใช้ตารางวิเคราะห์ผลกระทบของพฤติกรรมขาดจิตสาธารณะให้เวลาตามความเหมาะสม และให้นำเสนอเพื่อแลกเปลี่ยนกับเพื่อนทั้งชั้นเรียน

- แบบฝึกหัดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และขยายพื้นที่ทางความคิดจากตนเองไปสู่ชุมชน สังคม ประเทศ และสู่โลก การทำแบบฝึกหัดนี้ผู้สอนอาจให้เวลาเป็นพิเศษเพื่อให้เกิดการวิเคราะห์อย่างครอบคลุม

กรณี/เหตุการณ์	พฤติกรรมที่เกิดขึ้นมีผลอย่างไร				
	ต่อตนเอง	ต่อครอบครัว	ต่อชุมชน	ต่อสังคม	ต่อประเทศ
ราณี ขอบเปิดไฟทิ้งไว้บ่อยๆ					
มีชัย แอบสูบบุหรี่ในที่ห้ามสูบเสมอ					
ไกรวิทย์ ขอบโกงข้อสอบไม่ว่าด้วยวิธีใด					
ชิดชนก ขับรถของพ่อตั้งแต่ยังไม่มีใบอนุญาตขับขี่					
กนกศักดิ์ นำสุนัขที่บ้านไปปล่อยไว้ที่วัดเพราะเลี้ยงไม่ไหว					
รักชาติ มักขี้จรัยานยนต์เร็วและไม่สวมหมวกกันน็อค					

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านออกเสียงและอภิปรายร่วมกัน “ผลจากการขาดจิตสาธารณะ”

ผลจากการขาดจิตสาธารณะ

การละเลยไม่ใส่ใจคิดว่าไม่ใช่เรื่องของตนเอง หรือการคิดว่าสิ่งที่ตนทำเป็นเรื่องของตนเอง ไม่เกี่ยวกับใคร เป็นเรื่องที่ต้องสร้างให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ว่าสิ่งที่บุคคลกระทำในฐานะเป็นสมาชิกของชุมชน สังคม และเป็นพลเมืองของประเทศนั้น ต่างส่งผลกระทบต่อบางประการเสมอ ดังนี้

1. **ผลกระทบต่อบุคคล** ได้แก่ การสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เช่น ถูกลงโทษ ถูกจับ ปรับ หรือทำงานไม่ประสบความสำเร็จ
2. **ผลกระทบต่อครอบครัว** ได้แก่ สร้างความเดือดร้อนให้กับสมาชิกในครอบครัว มีผลต่อความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว การแก่งแย่ง ทะเลาะเบาะแว้ง
3. **ผลกระทบต่อองค์กร** ได้แก่ บรรยากาศของความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์กร การแบ่งพรรคแบ่งพวก การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น การเบียดเบียนสมบัติขององค์กรเป็นสมบัติส่วนตัว องค์กรไม่ก้าวหน้า ประสิทธิภาพและคุณภาพของงานลดลง
4. **ผลกระทบต่อชุมชน** ได้แก่ ชุมชนอ่อนแอ ขาดการพัฒนา เพราะต่างคนต่างอยู่ นานไปก็เสื่อมลง เกิดอาชญากรรมในชุมชน ขาดการรวมใจในการแก้ไขปัญหา คนในชุมชนมองแต่ปัญหาของตัวเอง ขาดผู้นำพาการพัฒนาเพราะกลัวเสียทรัพย์ เสียเวลา หรือเป็นที่ครหา
5. **ผลกระทบต่อชาติ** ได้แก่ การขาดการพัฒนาในระดับชาติ เกิดวิกฤตการณ์ไม่มีการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง เกิดการเบียดเบียนทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสมบัติส่วนรวม ประเทศตกอยู่ในสภาพล้าหลัง มาตรการใดๆ ก็ใช้ไม่ได้ผล เพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน ขาดพลังของคนในสังคม แบ่งฝักฝ่าย เห็นแก่ประโยชน์ของกลุ่มและพวกพ้อง เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน

กิจกรรมที่ 2 และกิจกรรมที่ 3 เป็นการนำสิ่งที่เรียนรู้ไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้ง 2 กิจกรรม ผู้สอนอาจพิจารณาเลือกให้นักเรียนตามความเหมาะสม

กิจกรรมที่ 2

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มเลือกข่าวที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ 1 ข่าว ให้เหตุผลว่าทำไมท่านคิดว่าเป็นประเด็นจิตสาธารณะ และให้วิเคราะห์ประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์หรือสถานการณ์ในข่าวนั้น นำเสนอเพื่อแลกเปลี่ยนในชั้นเรียน และให้ทุกกลุ่มร่วมกันสรุปว่าข้อมูลที่ได้จากการทำงานร่วมกันในห้องเรียน ได้สะท้อนสังคมไทยอย่างไรบ้าง เช่น ความยากง่ายในการค้นหา จิตสาธารณะในสังคมไทย หรือต้นทุนที่ผู้คนในสังคมยอมเสียสละเพื่อได้รับประโยชน์ส่วนรวมในกรณีต่าง ๆ

กิจกรรมที่ 3

ให้นักเรียนวิเคราะห์และตอบคำถาม “ในสังคมที่ไม่มีการต่อสู้ ไม่มีการมีส่วนร่วมทางการเมือง จะเกิดสิ่งใดได้บ้าง” ผู้สอนอาจยกตัวอย่างการสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ในชุมชน หรืออื่น ๆ

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมเสนอแนะในบทนี้ต้องการให้นักเรียนได้ฝึกฝนการทำงานประสานความร่วมมือกับองค์กรหรือบุคคลภายนอก ประสานงานการจัดสัมมนาและการสัมภาษณ์ โดยเฉพาะนักเรียนจะได้รู้ว่าเหตุใดทำให้พวกเขามีจิตสาธารณะและเสียสละเพื่อสังคม

ให้นักเรียนทำงานร่วมกันในการค้นหาคู่คนที่เห็นว่าเป็นผู้มีจิตสาธารณะ 2-3 คน เชิญให้มาเป็นวิทยากรในงานสัมมนาของโรงเรียน และเปิดช่วงเวลาให้การสัมภาษณ์ ชักถามถึงเหตุผลที่ทำให้มีจิตสาธารณะและเสียสละเพื่อสังคม

หน่วยที่ ๓

.....

การเลือกและการตัดสินใจปฏิบัติตน เป็นผู้มีจิตสาธารณะ

วัตถุประสงค์ของหน่วย

ในหน่วยการเรียนรู้นี้ นักเรียนจะได้เรียนรู้และมีความเข้าใจต่อการปฏิบัติตนเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ นักเรียนจะเข้าใจถึงขอบเขตและข้อจำกัดของการมีจิตสาธารณะ การตัดสินใจเลือกปฏิบัติเมื่อเผชิญหน้ากับคุณค่าที่มีความสำคัญใกล้เคียงหรือขัดแย้งกับการมีจิตสาธารณะ และในที่สุดนักเรียนจะได้เรียนรู้การประเมิน การเลือก และการจัดการกับความขัดแย้งระหว่างการเลือกเป็นผู้มีจิตสาธารณะ เมื่ออาจมีคุณค่าอื่นๆ ที่สำคัญกว่าการมีจิตสาธารณะ รวมทั้งแนวคิดและการดำเนินการในการประเมินหรือเลือกปฏิบัติ เพื่อได้พัฒนาการเป็นผู้มีจิตสาธารณะ

เกริ่นนำ หน่วยการเรียนรู้

ผู้สอน อธิบายว่าในหน่วยการเรียนรู้นี้ นักเรียนจะได้เรียนรู้และเข้าใจถึงขอบเขตและข้อจำกัดของการปฏิบัติตนเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ การตัดสินใจเลือกปฏิบัติเมื่อเผชิญหน้ากับคุณค่าที่มีความสำคัญใกล้เคียงหรือขัดแย้งกับการมีจิตสาธารณะ และในที่สุดนักเรียนจะได้เรียนรู้การประเมิน การเลือก และการจัดการกับความขัดแย้งระหว่างการเลือกเป็นผู้มีจิตสาธารณะ เมื่ออาจมีคุณค่าอื่นๆ ที่สำคัญกว่าการมีจิตสาธารณะ รวมทั้งแนวคิดและการดำเนินการในการประเมิน หรือเลือกปฏิบัติ เพื่อได้พัฒนาการเป็นผู้มีจิตสาธารณะ

ในการศึกษาหน่วยนี้ นักเรียนจะได้เรียนรู้การใช้เครื่องมือช่วยคิดที่จะช่วยในการทำความเข้าใจเรื่องของความเป็นส่วนตัวและเรื่องของส่วนรวม และการประเมินประโยชน์และต้นทุนในการตัดสินใจเพื่อการเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ การฝึกฝนการใช้เครื่องมือช่วยคิดเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนในการตัดสินใจและประเมินการมีจิตสาธารณะได้

ให้นักเรียนเขียนสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้จากการศึกษาในหน่วยนี้มา 3 ข้อ บันทึกสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้ลงในสมุดบันทึก และทบทวนสิ่งที่บันทึกไว้ใหม่อีกครั้งเมื่อจบการเรียนรู้ในหน่วยนี้

บทที่ 5 ขอบเขตและข้อจำกัดของจิตสาธารณะ

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

ในบทนี้นักเรียนจะได้เรียนรู้ว่าในฐานะสมาชิกของสังคม การทำอะไรๆ ในสังคมย่อมมีขอบเขต และข้อจำกัด เช่นเดียวกับในฐานะเป็นสมาชิกผู้มีเสรีภาพในสังคม จิตสาธารณะจึงเป็นสิทธิ หรือทางเลือก ที่บุคคลจะปฏิบัติ บทเรียนนี้นักเรียนจะได้เรียนรู้ถึงขอบเขตและข้อจำกัดต่อการมีจิตสาธารณะ ทั้งในระดับ บุคคลและสังคม โดยเฉพาะในประเด็นของความเป็นส่วนตัวที่เป็นสิทธิของบุคคล

เกริ่นนำ บทเรียน

ผู้สอนอาจสอบถามนักเรียนว่าเคยปฏิบัติเป็นผู้มีจิตสาธารณะหรือไม่ ทำไมจึงปฏิบัติเช่นนั้น หากไม่เคยทำ เพราะเหตุใดจึงไม่ทำหรือไม่ปฏิบัติ มีข้อจำกัดใดทำให้นักเรียนไม่ปฏิบัติหรือไม่ อะไร

- ผู้สอน สรุปว่าได้เรียนผลและความสำคัญของการมีจิตสาธารณะมาแล้ว บางครั้งคนเรามีข้อจำกัด หรือมีขอบเขตบางอย่างที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติเช่นที่ต้องการได้ อย่างไรก็ตาม บุคคลก็ต้องประเมิน ข้อจำกัดเหล่านั้นกับผลและความสำคัญของการมีจิตสาธารณะ เพื่อไม่ให้เป็นข้ออ้างต่อการไม่เลือก ปฏิบัติเป็นผู้มีจิตสาธารณะ บุคคลต้องตระหนักเสมอว่า การอยู่รอดและความสงบสุขของชุมชน สังคม ต้องการความใส่ใจของทุกคนเช่นที่กล่าวมาแล้วในการเกริ่นนำ บทที่ 4 หรือในการวาดภาพ (กิจกรรมข้อ 3) ในการนำเข้าสู่บทเรียน หน่วยการเรียนรู้ จิตสาธารณะ

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรมที่ 1

ผู้สอนแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน พิจารณาสถานการณ์และอธิบายว่าพฤติกรรมของบุคคล ในแต่ละสถานการณ์มีความสัมพันธ์เช่นใดกับส่วนรวม และเหตุใดบุคคลจึงมีพฤติกรรมเช่นนั้น ทั้งนี้ให้ นักเรียนใช้ตารางช่วยคิด - ความเป็นส่วนตัว กับ ความเป็นส่วนรวม หน้า 67 และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กันในชั้นเรียน

- 1) นันทชอบเก็บตัวอยู่ในห้องและไม่ออกมาช่วยพี่น้องเตรียมสถานที่ในวันจัดปาร์ตี้
- 2) มีชัยอ้างว่าการสูบบุหรี่เป็นเรื่องส่วนตัวไม่เกี่ยวกับคนอื่น
- 3) แจ้วไม่ชอบอยู่ร่วมกิจกรรมพิเศษในมหาวิทยาลัย เพราะชอบใช้เวลาอยู่กับกลุ่มเพื่อนที่สนิทมากกว่า
- 4) จุ่มเห็นว่ากองขยะข้างหมู่บ้านส่งกลิ่นเหม็นรบกวน จึงติดเครื่องกรองอากาศในบ้าน

- 5) ชาตรีเห็นว่าผลการเรียนของเขาคือสิ่งสำคัญที่สุด เขาจึงไม่ทำกิจกรรมในชั้นเรียน แต่จะเข้าห้องสมุดเพื่อค้นคว้า อ่านหนังสือ และทำรายงาน
- 6) โรงเรียนเห็นว่าชั่วโมงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจะช่วยพัฒนาจิตสาธารณะ จึงบังคับให้นักเรียนเข้าร่วมโครงการ นักเรียนคนใดไม่เข้าร่วมจะถือว่าไม่ผ่านกิจกรรม

ตารางช่วยคิด - ความเป็นส่วนตัว กับ ความเป็นส่วนรวม		
สถานการณ์ที่	ผู้ใดใช้ความเป็นส่วนตัว	ข้อ/ประเด็นใดหมายถึงความเป็นส่วนรวม
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		

- ผู้สอนควรกระตุ้นให้นักเรียนคำนึงถึงสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตจริงประกอบด้วย เพื่อฝึกฝนการใช้เครื่องมือ
- ผู้สอนควรอธิบายย้ำว่า การสูญเสียความเป็นส่วนตัว อาจเป็นข้อจำกัดหนึ่งของบุคคล ซึ่งมิบางคนมีความเป็นส่วนตัวสูง อย่างไรก็ตามในการดำรงตนอยู่ในสังคม การเข้าสังคม การช่วยเหลือ การมีหน้าที่หรือความรับผิดชอบตามแหล่งที่มาของชนบ ธรรมเนียม ประเพณี ทำให้บุคคลต้องเสียสละความเป็นส่วนตัวนั้นไปในบางครั้ง

ตารางช่วยคิด - ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นส่วนตัว กับ ความเป็นส่วนรวม		
สถานการณ์ที่	มีการละเมิด ความเป็นส่วนตัวหรือไม่ อย่างไร	การใช้ความเป็นส่วนตัว ละเมิดส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		

ทั้งสองกิจกรรม ผู้สอนอาจเลือกให้นักเรียนบางกลุ่มทำบางข้อก็ได้ เพื่อความเหมาะสมกับเวลา แต่ผู้สอนต้องตระหนักเสมอว่า การได้ฝึกฝนการใช้เครื่องมือช่วยคิดจะช่วยเสริมทักษะในการคิดวิเคราะห์ได้มากขึ้นเสมอ

การอ่านและอภิปราย
ให้นักเรียนอ่านออกเสียงอีกครั้ง

การเป็นผู้มีจิตสาธารณะต้องสูญเสียความเป็นส่วนตัวอย่างไรบ้าง

- ทำให้คนอื่นรู้ข้อมูลบางอย่างของตน โดยเฉพาะสำหรับผู้ให้คุณค่ากับความเป็นส่วนตัวสูง
- ทำให้บางคนรู้สึกโอกาสที่จะมีความเป็นส่วนตัวลดน้อยลง
- บุคคลในบางอาชีพจำเป็นต้องรักษาความเป็นส่วนตัว เช่น ผู้พิพากษา นักสืบ

การตัดสินใจใช้สิทธิส่วนบุคคลเพื่อการใดถือเป็นการตัดสินใจของแต่ละบุคคลเอง หรืออีกนัยหนึ่ง ความเป็นส่วนตัวเป็นขอบเขตและข้อจำกัดของการมีจิตสาธารณะสำหรับแต่ละบุคคลนั่นเอง

การสรุปบทเรียน
ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ
กิจกรรมเสนอแนะในบทนี้เป็นการเชื่อมโยงเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันเข้ากับการสิ่งที่เรารู้จากชั้นเรียน และฝึกวิเคราะห์สิ่งที่สะท้อนความเป็นส่วนตัวและความเป็นส่วนรวม รวมทั้งการให้นักเรียนได้มีโอกาสทบทวนการใช้เหตุผลหรือการอ้างสิทธิความเป็นส่วนตัวในการไม่เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมเสนอแนะนี้ ผู้สอนควรหาโอกาสให้นักเรียนได้นำสิ่งที่บันทึกไว้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

1. ให้นักเรียนจดบันทึกเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้มีจิตสาธารณะ คือการมีส่วนร่วมในสังคม และวิเคราะห์ว่าเหตุการณ์นั้นได้ สะท้อนความเป็นส่วนตัวและความเป็นส่วนรวมอย่างไรบ้าง

2. ให้นักเรียนวิเคราะห์ตนเองว่าเคยใช้เหตุผลสิทธิความเป็นส่วนตัวในการไม่เข้าร่วมกิจกรรมหรือแสดงพฤติกรรมเป็นผู้มีจิตสาธารณะหรือไม่ ให้นำผลกิจกรรมเสนอในห้องเรียน

บทที่ 6 คุณค่าอื่นที่สำคัญใกล้เคียง หรือขัดแย้งกับ จิตสาธารณะ

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

นักเรียนจะได้เรียนรู้ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะที่นอกเหนือไปจากสิทธิความเป็นส่วนตัว เพื่อนักเรียนเข้าใจและสามารถวิเคราะห์หาคำตอบทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตสาธารณะ และสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติอย่างเข้าใจและเหมาะสมต่อไป

การอ่านและอภิปราย

ผู้สอน ตั้งคำถาม – นักเรียนคิดว่ามีเหตุผลใดที่ทำให้ผู้คนไม่มีพฤติกรรมหรือไม่ปฏิบัติตนเป็นผู้มีจิตสาธารณะ – ให้นักเรียนร่วมกันระดมความคิดเห็น

หรือผู้สอนอาจนำกรณีศึกษา ข่าว หรือเหตุการณ์จริง ที่เกิดขึ้นในสังคม ที่มีผู้ไม่มีจิตสาธารณะ มาเป็นเป็นการนำเข้าสู่บทเรียนก็ได้

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

แบ่งกลุ่มเป็น 4 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มอ่าน ทำความเข้าใจกรณีต่อไปนี้ว่า เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะอย่างไรบ้าง พร้อมนำเสนอตัวอย่างในประสบการณ์ของนักเรียน และอภิปรายหัวข้อที่รับผิดชอบร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียน ดังนี้

ต้นทุน

- ประภัสสร ต้องช่วยครอบครัวทำงานในช่วงเวลาเลิกจากโรงเรียนและในวันเสาร์ - วันอาทิตย์ ประภัสสรจึงไม่สามารถร่วมกิจกรรมรณรงค์การแยกขยะในชุมชนได้

ดังกล่าวมาแล้วว่า การเป็นผู้มีจิตสาธารณะ มีการใช้ต้นทุนบางประการเพื่อได้มาซึ่งประโยชน์ของการเป็นผู้มีจิตสาธารณะนั้น ทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น เวลา ทรัพย์สิน เงินทอง สุขภาพ หรือความเหน็ดเหนื่อย และที่เป็นนามธรรม เช่น โอกาสในการไปทำสิ่งอื่นเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง หรือการสูญเสียพลังใจ

ความเสี่ยง

ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นต่อผู้มีจิตสาธารณะ ทั้งด้านร่างกาย ทรัพย์สิน หรือด้านอื่นๆ ทำให้ผู้คนตัดสินใจไม่ทำประโยชน์ต่อส่วนรวมได้

- สมบัติไม่อนุญาตให้บุตรชายวัย 14 ปี ไปร่วมโครงการสร้างฝายกั้นน้ำในพื้นที่ทุรกันดารติดชายแดน เพราะไฟโรจน์แพ้เกรงดอกไม้
- สายใจเลือกที่จะไม่ลงชื่อเพื่อถอดถอนนักการเมืองทุจริต เพราะเกรงว่าจะเกิดอันตรายต่อครอบครัว

กฎหมาย

ในประเทศที่ยึดหลักกฎหมายเป็นแนวทางการบริหารจัดการ การใช้กฎหมายฟ้องร้อง หรือการป้องกันตนเองโดยใช้หลักการทางกฎหมาย ส่งผลให้ผู้คนต่างหลีกเลี่ยงการถูกฟ้องร้อง ซึ่งอาจถูกฟ้องแม้กระทำการด้วยความปรารถนาดี อันนำมาซึ่งการเสียเวลาและทรัพย์สินเงินทองในการต่อสู้ทางกฎหมาย และสิ่งนี้ส่งผลต่อภาวะตัวใครตัวมัน และไร้น้ำใจในบางสังคม

- นายวิลเลียมพบเห็นเหตุการณ์หญิงสาวที่ถูกลักพาโดยกลุ่มค้ายาเสพติด แต่ไม่กล้าเข้าช่วยเหลือ เพราะเกรงว่าจะถูกหญิงสาวฟ้องกลับ
- พงษ์พัฒน์ไม่กล้าเข้าไปช่วยเหลือแรงงานอพยพที่ทำงานอยู่ในโรงงานข้างบ้านและถูกจ้างงานไม่เป็นธรรม เพราะเกรงจะถูกฟ้องว่าบุกรุก
- สตรีในบางประเทศแถบเอเชียกลางไม่สามารถออกไปทำกิจกรรมใดๆ ทางสังคมได้ เพราะกฎหมายกำหนดว่าต้องให้สามีผู้ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้อนุญาต

วัฒนธรรม

ชนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ข้อปฏิบัติทางศาสนา และความเชื่อ ส่งผลการเข้าเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมทางสังคมหรือเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมต้องคำนึงถึง และให้ความเคารพต่อความเชื่อและการถือปฏิบัติเหล่านั้นเสมอ

- นักศึกษาชาวตะวันตกออกกลางของมหาวิทยาลัยปฏิเสธไม่เข้าร่วมโครงการพิทักษ์รักษารักษาทรัพยากรชายฝั่ง เพราะโครงการมีกิจกรรมที่ต้องสวมชุดว่ายน้ำในการสำรวจพื้นที่แถบชายฝั่งทะเลอยู่เสมอ

- ผู้สอนสรุป และทบทวนความเข้าใจและบอกถึงความสำคัญของข้อจำกัดดังกล่าว ที่มีความแตกต่างกันไปในสังคม

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านพร้อมกันทั้งห้อง ในข้อความ “วิธีการ..... ต่อจิตสำนึกด้านต่างๆ” และ “หลักในการตัดสินใจต่อคุณค่าที่สำคัญใกล้เคียงหรือขัดแย้งต่อการมีจิตสาธารณะ”

อภิปรายเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในชั้นเรียน

วิธีการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม และสภาพแวดล้อม ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สังคม ต่างเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีจิตสาธารณะ

- 1. ปัจจัยภายใน เป็นสำนึกของแต่ละบุคคลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม เป็นผลทางจิตใจ
- 2. ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่อยู่รอบตัว ทั้งบุคคล ชุมชน และสังคม รวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งสื่อสารมวลชนส่งผลต่อจิตสำนึกด้านต่างๆ

หลักในการตัดสินใจต่อคุณค่าที่สำคัญใกล้เคียงหรือขัดแย้งต่อการมีจิตสาธารณะ

1) หลักสิทธิ เสรีภาพ

หลักสิทธิส่วนบุคคลต้องไม่ถูกละเมิด ขณะเดียวกันผู้ที่รักษาความเป็นส่วนตัวต้องตระหนักว่า ความเป็นส่วนตัวสูงที่มากเกินไปและการขาดการพบปะสังสรรค์ ทำให้จะทำให้บุคคลขาดการสร้างแรงบันดาลใจ ขาดการกระตุ้นให้เกิดการเติบโตทางปัญญา และอารมณ์

2) หลักประโยชน์ส่วนรวม

หลักประโยชน์ส่วนรวมต้องได้รับการรักษาให้ดำรงไว้ หากผู้คนในสังคมเห็นความสำคัญของสิทธิส่วนบุคคลหรือความเป็นส่วนตัวมากกว่าส่วนรวมแล้ว จะไม่มีใครพิทักษ์ประโยชน์ส่วนรวมทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ วัตถุ สิ่งของ วัฒนธรรม ทั้งสิ่งที่เห็นได้และเห็นไม่ได้ ซึ่งทั้งหมดคือส่วนหนึ่งของชีวิตทุกคน ของสาธารณะไม่มีคนรักษา สิทธิของชุมชนไม่มีคนปกป้อง ชุมชนเสื่อมโทรมไม่มีคนใส่ใจ เพราะหน่วยงานรัฐไม่สามารถดูแลได้ครอบคลุม เป็นต้น

- ผู้สอน สรุปให้เห็นว่า แม้ผู้คนจะให้ความสำคัญกับคุณค่าต่างๆ รวมทั้งความเป็นส่วนตัวที่แตกต่างกัน แต่หลักการสำคัญในการตัดสินใจเป็นผู้มีจิตสาธารณะหรือไม่นั้น ควรยึดหลักส่วนรวมไว้ด้วยเสมอ

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมเสนอแนะในบทนี้ ให้ความสำคัญกับการกระตุ้นให้นักเรียนใส่ใจในกิจกรรมทางสังคม โดยให้นำความรู้ไปใช้ทำความเข้าใจ นอกจากนี้ การจัดการอภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อประเด็น “จิตสาธารณะกับความเป็นส่วนตัว” เป็นการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน ให้นักเรียนออกแบบการอภิปรายและตั้งโจทย์การอภิปราย ซึ่งอาจนำกรณีต่างๆ ในสังคมมาเป็นโจทย์ อย่างไรก็ตาม นักเรียนต้องเตรียมการอภิปรายนี้ร่วมกับผู้สอน

ให้นักเรียนจดบันทึกกิจกรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตสาธารณะ และจัดการอภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อประเด็น “จิตสาธารณะกับความเป็นส่วนตัว” โดยให้นักเรียนออกแบบการอภิปรายและตั้งโจทย์การอภิปราย ซึ่งอาจนำกรณีต่างๆ ในสังคมมาเป็นโจทย์

บทที่ 7 การประเมินการมีจิตสาธารณะ

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

นักเรียนได้รู้และสามารถนำองค์ประกอบการประเมินพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะไปใช้ได้

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

กิจกรรมวาดภาพสื่อความในใจ : รูปแบบการมีจิตสาธารณะในใจฉัน

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 3-5 คน วาดภาพ *รูปแบบการมีจิตสาธารณะในใจฉัน* ให้เวลาตามเหมาะสม และให้ผู้แทนกลุ่มนำเสนอ ให้นักเรียนกลุ่มอื่นบันทึกประเด็นที่เพื่อนนำเสนอ และแสดงความคิดเห็น ให้นำภาพไปติดไว้ที่กระดานหลังห้อง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะของบุคคล ของกลุ่ม และของห้องต่อไป

กิจกรรม “หากเป็นฉันจะทำเช่นใด” ให้นักเรียนวิเคราะห์

- ตัวอย่างดังกรณีข่าว “หญิงเก็บขยะนางเงินเขวี่ยนเม่วย่วยช่วยเหลือเด็กถูกรถชน” หรือข่าวจิตสาธารณะอื่นๆ ให้นำมาอภิปรายร่วมกัน ด้วยวัตถุประสงค์ให้เรียนรู้ถึงทางเลือกในการจะมีหรือไม่มีจิตสาธารณะ
- หรือให้นักเรียนนำบันทึกที่ได้จากกิจกรรมเสนอแนะบทที่ 6 มานำเสนอในชั้นเรียน ให้ชั้นเรียนคัดเลือกกรณีที่เกิดขึ้นตามบันทึกนั้นมา 1 กรณี เพื่อนำมาอภิปรายร่วมกัน ด้วยวัตถุประสงค์ให้เรียนรู้ถึงทางเลือกในการจะมีหรือไม่มีจิตสาธารณะ

• อธิบายให้นักเรียนเข้าใจว่า การจะเป็นผู้มีจิตสาธารณะเป็นได้หลากหลายรูปแบบ ในการตัดสินใจขึ้นอยู่กับประโยชน์และต้นทุน เช่น กรณีพบอุบัติเหตุบนท้องถนน ก็มีการช่วยเหลือได้หลายรูปแบบ หรือการพบเห็นปัญหาเด็กขอทาน การมีจิตสาธารณะก็ทำได้หลายระดับเช่นกัน ซึ่งตามแนวคิดการพัฒนาความเป็นพลเมืองของ Joel Westheimer พลเมืองที่รับผิดชอบ พลเมืองมีส่วนร่วม และพลเมืองที่เห็นความเป็นธรรมในสังคม⁴

⁴ Joel Westheimer, (2004), What Kind of Citizen? : The Politics of Educating for Democracy.

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านพร้อมกัน “แนวทางการประเมินพฤติกรรมจิตสาธารณะ” อภิปรายร่วมกันเพื่อเข้าใจถึงองค์ประกอบที่ใช้ในการประเมิน

ให้นักเรียนนำเสนอตัวอย่างที่มีลักษณะดังกล่าว จากประสบการณ์ที่นักเรียนเคยพบ

แนวทางการประเมินพฤติกรรมจิตสาธารณะ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 คือ การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อส่วนรวม โดยมีตัวชี้วัด เช่น

- การดูแลรักษาของส่วนรวม ใช้ของส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่
- ลักษณะการใช้ของส่วนรวม รู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทะนุถนอม

องค์ประกอบที่ 2 คือ การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ โดยมีตัวชี้วัด เช่น

- การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม
- การรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม

องค์ประกอบที่ 3 คือ การเคารพสิทธิของผู้อื่น และส่วนรวม เคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยมีตัวชี้วัดจาก

- การไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง
- การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นสามารถใช้ของส่วนรวมได้

แบบประเมินตนเองต่อการเป็นผู้มีจิตสาธารณะ	
องค์ประกอบ	ตัวชี้วัดเพื่อประเมิน
การใช้ของส่วนรวม	การดูแลรักษาของส่วนรวม ใช้ของส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่
	ลักษณะการใช้ของส่วนรวม รู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทะนุถนอม
การถือเป็นหน้าที่	การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม
	การรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม
การเคารพสิทธิ	การไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง
	การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้สามารถใช้ของส่วนรวม

- ผู้สอนสรุปและทบทวนความเข้าใจ และบอกถึงความสำคัญของแนวคิดและความจำเป็นในการมีจิตสาธารณะเพื่อจรรโลงสังคม

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

การเลือกใช้ชีวิตการชุมชน เช่น การเชิญแพทย์มาร่วมแบ่งปันประสบการณ์การตัดสินใจต่อความรับผิดชอบ เพื่อให้นักเรียนสามารถประเมินตนเองด้วยแบบประเมินง่าย ๆ และเป็นแนวทางในการปรับปรุงตนเองได้ นักเรียนจึงควรประเมินตนเองด้วยแบบประเมินดังกล่าว โดยมีผู้สอนร่วมประเมินให้แต่ละบุคคลด้วย

สำหรับ “แบบประเมินพฤติกรรมจิตสาธารณะระดับบุคคล” จะมีค่าคะแนนเต็ม 100 คะแนน

ใช้แบบประเมินพฤติกรรมจิตสาธารณะระดับบุคคลหน้า 77 และตารางประเมินการเป็นผู้มีจิตสาธารณะด้านบน ในการประเมินแบบ 360 องศา คือ ประเมินจากตนเอง ครอบครัว เพื่อน และผู้สอน

แบบประเมินพฤติกรรมจิตสาธารณะระดับบุคคล										
พฤติกรรม จิตสาธารณะ	ค่าคะแนนความถี่ในการปฏิบัติ (น้อย -> มาก)									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
พึ่งพาตนเอง										
ปรับตัวเข้ากับผู้อื่น										
มองเห็นประโยชน์ส่วนรวม										
ช่วยเหลือผู้อื่น										
รักษาผลประโยชน์ส่วนรวม										
รับผิดชอบต่อกรกระทำของตนเอง										
เข้ามีส่วนร่วมหรือร่วมมือกับส่วนรวม										
ปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎระเบียบ										
ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และช่วยเหลือตามเหมาะสม										
เคารพสิทธิของผู้อื่น										

หน่วยที่ 4

การพัฒนาจิตสาธารณะ ของนักเรียน

วัตถุประสงค์ของหน่วย

เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้แนวทางในการสร้าง ส่งเสริม และพัฒนาการมีจิตสาธารณะ ทั้งการฝึกฝนตนเองและร่วมกับผู้อื่น ผ่านการลงมือปฏิบัติ

เกริ่นนำ หน่วยการเรียนรู้

ผู้สอนทบทวนการเรียนรู้ในสามบทแรกของจิตสาธารณะว่านักเรียนได้เรียนรู้เรื่องใดเกี่ยวกับจิตสาธารณะ ประโยชน์และต้นทุน รวมทั้งการได้ประเมินตนเองในการมีจิตสาธารณะ สำหรับหน่วยที่ 4 จะเป็นการพัฒนาการมีจิตสาธารณะ ซึ่งเมื่อนักเรียนมีความตระหนักต่อความสำคัญของการมีจิตสาธารณะแล้ว หลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา ได้กำหนดให้การมีจิตสาธารณะมีจุดมุ่งหมายที่นักเรียนจะเป็นพลเมืองที่สามารถเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมที่ตนอยู่ได้

บทที่ 8 การพัฒนาจิตสาธารณะ

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งที่ต้องพัฒนา และสามารถฝึกฝนตนเองเพื่อเป็นผู้มีจิตสาธารณะได้

เกริ่นนำ บทเรียน

ให้นักเรียนอ่าน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” ในหนังสือเรียน และกำหนดเป้าหมายของแต่ละคนว่า ต้องการพัฒนาจิตสาธารณะของตนเอง อย่างไร จดไว้ในสมุดบันทึก

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่าน “การพัฒนาจิตสาธารณะ” และอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน

การพัฒนาจิตสาธารณะ

การมีจิตสาธารณะ เป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เป็นการกระทำในเชิงสร้างสรรค์เพื่อสังคม ประเทศชาติ รวมไปถึงเพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะเป็นการมุ่งเน้นการให้ การเป็นผู้ให้ เป็นผู้เสียสละทั้งแรงกาย แรงใจ กำลังสมอง และกำลังทรัพย์ เพื่อส่วนรวม

การสร้างจิตสาธารณะ เป็นความรับผิดชอบในตน การสร้างจิตสาธารณะในจิตใจสามารถเรียนรู้จากการปฏิบัติ มีดังนี้

1. การสร้างวินัยในตนเอง เป็นการตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม
2. การให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเองคือส่วนหนึ่งของสังคม ต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาสีสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และโลกใบนี้
3. การตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้ถือว่าเป็นปัญหาของตนเอง เช่นกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องช่วยกันแก้ไข เช่น ช่วยกันดำเนินการให้โรงงานอุตสาหกรรมสร้างบ่อบักน้ำทิ้งก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ
4. การยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนาที่นับถือสอนให้คนทำความดีทั้งสิ้น ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้ตนเองมีความสุข นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมด้วย ทำให้เราสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรมที่ 1

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน และเตรียมการสัมภาษณ์ ให้ผู้สอนเตรียมนักเรียนในการสัมภาษณ์ อาจให้นักเรียนฝึกหัดการสัมภาษณ์โดยการจับคู่กันเองก่อนไปสัมภาษณ์จริง การสัมภาษณ์ในที่นี้ให้รวมถึง การติดต่อด้านหมาย การเขียนจดหมายเพื่อขอเข้าสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ การพูดและการใช้คำพูดในการสัมภาษณ์ รวมทั้งการเตรียมคำถามในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ

เมื่อสัมภาษณ์บุคคลและได้ข้อมูลแล้ว ให้นักเรียนวิเคราะห์ร่วมกัน และค้นหาปัจจัยที่ทำให้พวกเขาตัดสินใจมีจิตสาธารณะหรือไม่มีจิตสาธารณะ

1. เจ้าหน้าที่อาสาสมัคร รถบริการฉุกเฉิน
2. ครูอาสา / แพทย์อาสา
3. นักเรียนในโรงเรียนทั้งผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนรวมของโรงเรียนและผู้ที่ไม่

- กิจกรรมในขั้นตอนนี้ เป็นการฝึกทักษะของนักเรียนในการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้สอนอาจต้องสอนหรือเสริมทักษะดังกล่าว ซึ่งเป็นประสบการณ์สำคัญที่นักเรียนจะได้รับและจะจดจำ บทเรียนบทนี้ได้เป็นอย่างดี สิ่งสำคัญคือการออกแบบคำถาม เพื่อให้นักเรียนสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ ได้โดยง่าย นอกจากนี้ การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงในภาคสนาม ยังเป็นการกระตุ้นการเรียนรู้และสร้างความสนใจต่อบทเรียนได้เป็นอย่างดี ผู้สอนจึงควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมเช่นนี้

กิจกรรมที่ 2

ให้นักเรียนร่วมกันจัดกิจกรรมเสวนาโต้เถียง โดยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และผลการวิเคราะห์กับเพื่อนร่วมชั้น และเชิญวิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิร่วมให้ความคิดเห็นในประเด็นต่อไปนี้

1. สถาบันในสังคมกับกรณีศึกษา (คัดเลือกตามสถานการณ์ขณะนั้น) ควรมีบทบาทหน้าที่ในเสริมสร้างจิตสาธารณะในสังคมในลักษณะใดบ้าง และพฤติกรรมที่ปฏิบัติควรเป็นอย่างไร
2. ในระดับบุคคล ควรมีบทบาทหน้าที่ในการเสริมสร้างจิตสาธารณะในสังคมได้อย่างไรบ้าง
3. ให้นักเรียนสรุป และจัดทำนิทรรศการนำเสนอในที่สาธารณะ

กิจกรรมเสวนาโต้เถียง กิจกรรมนี้เป็นการทำงานของชั้นเรียนร่วมกับวิทยากรชุมชน หรือผู้ทรงคุณวุฒิ ในการวิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตสาธารณะ

การจัดกิจกรรมนี้ ผู้สอนต้องเตรียมกระบวนการในการเสวนา โดยคัดเลือกผู้ที่จะเป็นผู้นำการสนทนา กำหนดประเด็นคำถาม กำหนดระยะเวลาและลำดับการพูดคุยในวงเสวนา ความคิดเห็นที่ต้องการได้รับจากผู้ร่วมวงสนทนา โดยเฉพาะต่อวิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมวงเสวนา ผู้สอนยังต้องจัดเตรียมผู้สรุป หรือผู้บันทึกการเสวนา

- กิจกรรมนี้ อาจกำหนดให้เป็นกิจกรรมของชั้นเรียนร่วมกับห้องอื่น ๆ หรืออาจเป็นกิจกรรมระดับช่วงชั้นก็ได้ ทั้งนี้ ให้มีการเตรียมการนักเรียนที่จะเข้าร่วมการเสวนา เพื่อให้พวกเขาได้รับประสบการณ์ที่ดีในการเรียน นอกจากนี้ ต้องมีการมอบหมายงานในการสรุปการเสวนาไว้ให้กับทุกกลุ่มด้วย อนึ่ง สำหรับการประเด็นการสนทนาทั้ง 3 ประเด็น มีความสำคัญ แต่ผู้สอนอาจเพิ่มเติมประเด็นอื่นด้วยก็ได้

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่าน และ อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน

การคลุกคลีอยู่กับความถูกต้อง การปลูกฝัง การอบรม การฝึกปฏิบัติ การได้เห็นตัวอย่างที่ประทับใจ จะช่วยพัฒนาสำนึกจิตสาธารณะได้ ดังนี้

1. **ครอบครัวที่อบอุ่น** มีความรัก ความเข้าใจ มีการสื่อสารที่ดี ช่วยให้เกิดจิตสำนึก เห็นความสำคัญของส่วนรวม การดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม การแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น โดยเริ่มจากในครอบครัว จะช่วยลดการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และพัฒนาจิตสาธารณะ
2. **สถาบันการศึกษา** ที่พัฒนาสำนึกส่วนรวม การไม่เอาเปรียบ ไม่มุ่งหวังกอบโกย ไม่มุ่งความสำเร็จในวิชาชีพที่ปราศจากพื้นฐานทางจริยธรรม จะพัฒนาไปสู่การมีจิตสาธารณะได้
3. **ศาสนา** เพื่อสร้างความอ่อนโยนในจิตใจ ให้เห็นประโยชน์สุขของสังคมส่วนใหญ่ จะพัฒนาจิตสำนึกเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง ทำให้ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่คนในสังคมในด้านการช่วยเหลือส่วนรวม
4. **สื่อมวลชน** เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการรับรู้ของประชาชน การนำเสนอตัวแบบที่ดี และความไม่เหมาะสมของตัวแบบที่ไม่ดี จะช่วยสร้างความเข้าใจและพัฒนาจิตสำนึกที่ถูกต้องได้

บทที่ ๑ โครงการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ

ในระดับบุคคล สามารถมีบทบาทส่งเสริมการมีจิตสาธารณะได้ ดังนี้

1. เป็นผู้เริ่มต้นการเป็นผู้มีจิตสาธารณะ และขยายผลไปสู่สังคมจากครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม
2. บุคคลต้องทำหน้าที่และพึงพาตนเองในฐานะสมาชิกของสังคมทุกระดับ เช่น ในฐานะเยาวชนที่ทำหน้าที่ของตนเองอย่างดีอยู่ในระเบียบวินัยและไม่เอาเปรียบ ช่วยเหลือและดักเตือนแนะนำอย่างเหมาะสมเมื่อเพื่อนทำผิด
3. เคารพสิทธิบุคคลอื่น และรักษาของส่วนรวมและทรัพย์สินสาธารณะ และใส่ใจ และเข้ามามีส่วนร่วมในประเด็นส่วนรวมระดับประเทศ

สังคมพลเมือง เป็นสังคมที่ประกอบด้วย “พลเมือง” หรือ สังคมที่ประกอบด้วยประชาชนที่มีสำนึกพลเมือง ซึ่งจิตสาธารณะเป็นส่วนหนึ่งของสำนึกพลเมือง เป็นการทำงานเพื่อตอบสนองประโยชน์ตนเองและสังคม มีการพัฒนาให้จิตอาสาเติบโตเป็นจิตสำนึกพลเมือง พัฒนาเชื่อมโยงให้อาสาสมัคร / คนในชุมชนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นส่วนตัวและประเด็นส่วนรวม และตระหนักถึงความสำคัญในการทำกิจกรรมเพื่อสาธารณะ หรือส่วนรวม เน้นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่าน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” ของบทเรียนนี้ แล้วอธิบายว่าพวกเขาได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

นักเรียนจะได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะและทัศนคติของการเป็นผู้มีจิตสาธารณะด้วยการฝึกปฏิบัติอย่างมีกระบวนการและขั้นตอน

การเตรียมตัว จัดเตรียมการสอนโครงการสร้างสำนึกพลเมือง

เกริ่นนำ บทเรียน

ให้นักเรียนอ่าน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” ของบทเรียนนี้

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

ในบทนี้ ผู้สอนต้องพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติของนักเรียน ผ่านการเรียนรู้ โครงการสร้างสำนึกพลเมือง

แนวทางในการทำโครงการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ

ให้นักเรียนศึกษาโครงการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชน (โครงการสร้างสำนึกพลเมือง) ตามกระบวนการและขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การระบุปัญหาในชุมชน เป็นขั้นที่มุ่งกระตุ้นให้นักเรียนหรือผู้เข้ารับการอบรมเสนอปัญหาที่ตนรับรู้ สนใจและต้องการศึกษา และร่วมกันระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น

ขั้นที่ 2 การคัดเลือกปัญหา เป็นขั้นของการคัดเลือกปัญหาที่กลุ่มเห็นว่ามีความสำคัญที่สุดเพียง 1 ปัญหา เพื่อกลุ่มจะได้ร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยกลุ่มจะได้ทบทวนเกณฑ์หรือหลักการที่จะนำมาใช้ในการคัดเลือกปัญหาให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน ทุกขั้นตอนของการคัดเลือกปัญหาจะดำเนินการด้วยกระบวนการฉันทามติ เปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหานั้นได้อย่างเสรี

ขั้นที่ 3 รวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาพัฒนาเป็นแนวทางแก้ไขปัญหา และดำเนินการตามปัญหาที่คัดเลือก เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทบทวนถึงแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และนักเรียนได้ดำเนินการแก้ไขปัญหา

ขั้นที่ 4 จัดทำแฟ้มผลงาน เป็นขั้นตอนรวบรวมเรียบเรียงข้อมูลที่มีรายละเอียดการดำเนินงานทั้งหมด มีการอ้างอิงและแหล่งข้อมูลที่ได้ค้นคว้ามาเขียนเป็นรายงานผลการศึกษา เพื่อนำเสนอต่อสาธารณะและผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

ขั้นที่ 5 การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เพื่อนำเสนอและตอบข้อโต้แย้งของการค้นคว้าและนโยบายสาธารณะที่ได้นำเสนอ เป็นการทบทวนเนื้อหา หลักการ และข้อเสนอเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่ศึกษา รวมทั้งทบทวนแนวทางในการนำเสนอผลงาน รวมไปถึงเกณฑ์การประเมิน

ขั้นที่ 6 ทบทวนประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ เป็นการประเมินว่าผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ ทักษะ และเจตคติในการเป็นพลเมือง และเข้าใจกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการกำหนดนโยบายสาธารณะ

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่าน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” ของบทเรียนนี้ แล้วอธิบายว่าพวกเขาได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

การมอบหมายให้นักเรียนจัดทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหามุมชนตามกระบวนการและขั้นตอนเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ เป็นการมอบหมายกิจกรรมโดยใช้แหล่งข้อมูลภายนอก และให้นักเรียนได้ฝึกฝนการใช้เครื่องมือช่วยคิด

ให้นักเรียนจัดทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหามุมชนตามกระบวนการและขั้นตอนเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ

บรรณานุกรม

หนังสือและเอกสารหลัก

ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2552) *หลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง (2555). *รายงานสรุป การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาหลักสูตรสร้างสำนึกพลเมือง : รากฐานประชาธิปไตยในบริบทไทย (Civics and Citizenship Education : Workshop on Curriculum Development)* กรุงเทพฯ. สถาบันพระปกเกล้า. (เอกสารอัดสำเนา)

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า. (2554). *รากฐานประชาธิปไตย (Foundations of Democracy)* ฉบับแปล. กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมดาเพรส จำกัด, 2554.

Center for Civic Education. (2005). *Foundations of Democracy*. CA., USA.

Center for Civic Education. (2006). *Project Citizen : We the People Portfolio-Based Program, Level 1*. CA., USA.

Joel Westheimer. (2004). What Kind of Citizen? : The Politics of Educating for Democracy. *In American Educational Research Journal* (Summer 2004, Vol. 41, No.2, pp 237-269) <http://democraticdialogue.com/DDpdfs/WhatKindOfCitizenAERJ.pdf>

จิตสาธารณะ

ข่าว หญิงเก็บขยะช่วยชีวิตเด็ก 2 ขวบ สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2556 จาก
<http://www.manager.co.th/China/ViewNews.aspx?NewsID=9540000132752>

ชาย โปธิสิตา และคณะ (2540). รายงานศึกษาวิจัยเรื่อง จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ : ศึกษา
กรณีกรุงเทพมหานคร. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ. พิษณุโลก : วี พรินท์ (1991).

รายชื่อคณะกรรมการ

คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรสร้างสำนึกพลเมือง : รากฐานประชาธิปไตยในบริบทไทย

เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า (ศาสตราจารย์ ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ) กรรมการที่ปรึกษา	
นายวิฑูรย์ ชัยภาคภูมิ	ประธานกรรมการ
เลขาธิการสำนักงานสภาการศึกษา หรือผู้แทน	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปธาน สุวรรณมงคล	กรรมการ
นายวิลาศ โหลิตกุล	กรรมการ
นางแสงระวี วาจาวุธ	กรรมการ
นายกู้เกียรติ ภูมิรัตน์	กรรมการ
ดร.พิมล หรือตระกูล	กรรมการ
นางวันเพ็ญ สุทธากาศ	กรรมการ
นางอังสนา พิไธยสามนต์เขต	กรรมการ
นายพิเชษฐ ยังตรง	กรรมการ
ดร.เฉลิมชัย พันธุ์เลิศ	กรรมการ
นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์	กรรมการ
นางสาวศรัณยู หมั่นทรัพย์	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวจารุวรรณ แก้วมะโน	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวจินห์จุฑา ลิ้มสวัสดิ์	ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า (รองศาสตราจารย์ วุฒิสาร ตันไชย)	กรรมการที่ปรึกษา
นายวิวัฒน์ ชัยภาคภูมิ	ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปธาน สุวรรณมงคล	กรรมการ
นายวิลาศ ไกลหิตรกุล	กรรมการ
นางแสงระวี วาจาอุท	กรรมการ
นางวันเพ็ญ สุทธากาศ	กรรมการ
นายกู้เกียรติ ภูมิรัตน์	กรรมการ
นางอังสนา พิไลยสามนต์เขต	กรรมการ
นายพิเชฐ ยังตรง	กรรมการ
นางอารี ชมภู	กรรมการ
นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์	กรรมการ
นางสาวศรัณยู หมั่นทรัพย์	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวจินห์จุฑา ลิ้มสวัสดิ์	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวสุพรรณิ รักษาศรี	ผู้ช่วยเลขานุการ

ชื่อหนังสือ รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา - จิตสาธารณะ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

หนังสือ. -- กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2558. 88 หน้า.

ISBN 978-974-.....

ที่ปรึกษา	วิวัฒน์ ชัยภาคภูมิ	
บรรณาธิการ	ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์	
	ศรัณยู หมั่นทรัพย์	
คณะผู้เขียน	กิตติภัททาณัฐ ศุภวิชญ์พิสิฐกุล	จินห์จุฑา ลิมส์วัสดิ์
	จารุวรรณ แก้วมะโน	พิเชษฐ ยิ่งตรง
	มนตรี กรรพุมมาลย์	วันเพ็ญ สุทธากาศ
	ศิริณา กรรพุมมาลย์	ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์
	ศรัณยู หมั่นทรัพย์	สราญรัตน์ อ้วนละมัย
	สันติศักดิ์ ผุดเอียด	สุทธิชัย ปัญญาโรจน์
	อารี ชมภู	อังสนา พิไสยสามนต์เขต
พิสูจน์อักษร	ระพีพรรณ ทิวสระแก้ว	
สสม.		
ราคา		
พิมพ์ครั้งที่	กันยายน 2558 จำนวน เล่ม	
สงวนลิขสิทธิ์	© 2558	
ลิขสิทธิ์ของสถาบันพระปกเกล้า		
พิมพ์ที่		
		
จัดพิมพ์โดย	สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า	
	ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ	
	อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5 (โซนทิศใต้)	
	เลขที่ 120 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง	
	เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210 http://www.kpi.ac.th	
	โทรศัพท์ 0-2141-9600 โทรสาร 0-2143-8181	

คำนำ

ภาวศึกษาอบรมเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ ได้ฝึกฝนทักษะ และบ่มเพาะทัศนคติที่ดีต่อการเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่มีคุณภาพนั้นมีบทบาทอย่างมากต่อทุกประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อรากฐานความเป็นประชาธิปไตย และการได้ฝึกฝนคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเป็นพลเมืองคุณภาพนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตย การมีส่วนร่วม สันติสุข และความเจริญก้าวหน้าของประเทศ

สถาบันพระปกเกล้า ได้จัดการศึกษาอบรมแก่ประชาชนทั่วไปมาตลอดระยะเวลา 17 ปี และตระหนักในความสำคัญของความรู้ที่เป็นรากฐานของประชาธิปไตยที่ต้องเสริมสร้างให้กับประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชนอันเป็นรากฐานของสังคม ดังนั้นเพื่อสร้างความเข้มแข็งของความเป็นประชาธิปไตยและเตรียมพลเมืองไทยให้เป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่มีคุณภาพและเป็นฐานรากมั่นคงของสังคมต่อไป สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า จึงได้พัฒนาหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนาขึ้น

หลักสูตรดังกล่าวพัฒนาขึ้นจากงานวิจัยและประสบการณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง เพื่อให้มีความเหมาะสมกับบริบทสังคมและตอบสนองความต้องการพัฒนาพลเมืองของสังคมไทย โดยยังคงหลักการประชาธิปไตยไว้เป็นสำคัญ และหวังให้เป็นหลักสูตรที่สามารถนำไปใช้ในชั้นเรียนและในชุมชนได้อย่างกว้างขวาง

สำหรับหนังสือหลักสูตรและคู่มือ รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา เล่มนี้ จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อใช้ในการเรียนการสอนสำหรับชั้นเรียนและในการฝึกอบรมสำหรับชุมชนที่จะเป็นประโยชน์ยิ่งหากมีการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์การสร้างวิถีประชาธิปไตยที่มีฐานรากประชาธิปไตยและพลเมืองไทยที่มีคุณภาพและเป็นที่ยั่งยืนต่อไป

นาย วิวัฒน์ ชัยภาคภูมิ
รองเลขาธิการ สถาบันพระปกเกล้า
ประธานคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร
กันยายน 2558

คำนำในการจัดพิมพ์

หนังสือหลักสูตรและคู่มือ **รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทย** ที่พึงปรารถนาเล่มนี้ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ผลิตขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนที่สามารถใช้ได้ทั้งในห้องเรียนและการฝึกอบรมทั่วไป ทางสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมืองได้รับความร่วมมือจากคณาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิ ปรับปรุงเนื้อหาและกรณีศึกษาเพื่อให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทไทย

อย่างไรก็ตาม การออกแบบหลักสูตรที่เน้นการใช้กระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้
นักเรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาวิธีการคิดวิเคราะห์ การใช้หลักการและเหตุผลในการตัดสินใจ การ
ยืนยันและปกป้องความคิดเห็นของตนเองนั้น เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยการสื่อสารเพื่อ
แลกเปลี่ยน ความคิดเห็น การรับฟัง การวิเคราะห์ความคิดเห็นที่แตกต่าง การแสดงเหตุผล
การเสนอข้อโต้แย้ง และการฝึกฝนทักษะของการเป็นพลเมืองประชาธิปไตยอื่นๆ อีกหลาย
ประการ ดังนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ดังกล่าว ผู้สอนต้องสร้างการมีส่วนร่วมระหว่าง
ผู้เรียนและผู้สอน และต้องมีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ขอสนับสนุนการนำหนังสือนี้
ไปใช้ถ่ายทอดเพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างวิถีประชาธิปไตยที่มีฐานรากของความคิดที่ชัดเจน
เพื่อพัฒนาพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตยให้มีคุณภาพสืบต่อไป

นาย ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์
ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
สถาบันพระปกเกล้า
กันยายน 2558

สารบัญ

คำนำ	๓
คำนำในการจัดพิมพ์	๔
บทนำ	๖
• เป้าหมายของหลักสูตร	9
• หลักการสำคัญของหลักสูตร	9
• โครงสร้างและแนวทางการใช้หลักสูตร	10
• การสะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้	17
• ประโยชน์ของหลักสูตร	19
 หลักการสร้างการเรียนรู้เพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ	20
• หลักการสร้างการเรียนรู้	20
• วิธีการสอน	21
• การประเมินผลการเรียนรู้	35
 บทนำหน่วยการเรียนรู้	๓๖
 หน่วยที่ 1 จิตสาธารณะมีความสำคัญอย่างไร	๓9
บทที่ 1 ความหมายของจิตสาธารณะ	40
บทที่ 2 ความสำคัญ และลักษณะองค์ประกอบของจิตสาธารณะ	47

หน่วยที่ ๒ ประโยชน์ต้นทุนและผลของจิตสาธารณะ	๕๓
บทที่ ๓ ประโยชน์ต้นทุนและผลของจิตสาธารณะ	54
บทที่ 4 ผลของจิตสาธารณะ	60
หน่วยที่ ๓ การเลือกและการตัดสินใจปฏิบัติตนเป็นผู้มีจิตสาธารณะ	๖4
บทที่ 5 ขอบเขตและข้อจำกัดของจิตสาธารณะ	66
บทที่ 6 คุณค่าอื่นที่สำคัญใกล้เคียงหรือขัดแย้งกับจิตสาธารณะ	70
บทที่ 7 การประเมิน การมีจิตสาธารณะ	74
หน่วยที่ 4 การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน	78
บทที่ 8 การพัฒนาจิตสาธารณะ	79
บทที่ 9 โครงการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ	83
บรรณานุกรม	85
รายชื่อคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร	87
รายชื่อคณะกรรมการบริหารหลักสูตร	88

บทนำ

หลักสูตรรากฐานประชาธิปไตย เพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

การปกครองระบอบประชาธิปไตย มีเป้าหมายเพื่อสร้างสังคมที่มีความสุขและสันติ ด้วยหลักสิทธิเสรีภาพ และความเท่าเทียมกัน ที่พลเมืองต้องให้ความสำคัญและใช้เป็นหลักการพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติตนของพลเมืองและผู้ปกครองภายใต้ระบอบการปกครองดังกล่าว

ความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ต่อหลักการประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการพัฒนาสู่ความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เพราะความรู้ ความเข้าใจเหล่านั้นจะช่วยให้บุคคลมีวิธีการดำเนินชีวิตเป็นไปตามครรลองประชาธิปไตยได้ไม่ยาก

ในหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา นี้ นักเรียนจะได้เข้าใจความหมายของหลักการเหล่านั้นผ่านการฝึกฝนคุณลักษณะสำคัญ คือ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ และจิตสาธารณะ โดยจะให้ทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ว่าสถานการณ์ในชีวิตประจำวันนั้นเกี่ยวข้องกับหลักการประชาธิปไตยอย่างไร และในฐานะพลเมืองจะตัดสินใจอย่างไรจะปฏิบัติตนอย่างไร

นอกจากนี้ สาระสำคัญในหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองที่พึงปรารถนา ยังสอดคล้องกับสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามกระบวนการวัดและประเมินผล ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งสามารถที่จะนำกระบวนการไปพัฒนาความคิดเชิงวิเคราะห์ และปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมของ 8 กลุ่มสาระหลัก ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย,คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์, สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, สุขศึกษาและพลศึกษา, ศิลปะ, การงานอาชีพและเทคโนโลยี, ภาษาต่างประเทศ

สมรรถนะของผู้เรียน

1. ความสามารถในการสื่อสาร
2. ความสามารถในการคิด
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา
4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต
5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

ท้ายที่สุด ทั้งหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มีกระบวนการและสาระสำคัญที่พัฒนาเยาวชนของชาติ ในด้านการใช้เหตุและผล การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และพัฒนาตามศักยภาพของวัย อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป

เป้าหมายของหลักสูตร

1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับรากฐานที่เป็นหลักของประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
2. เพื่อพัฒนาทักษะต่างๆที่เกี่ยวข้องกับรากฐานเหล่านั้นเพื่อการเป็นพลเมืองที่ดีและเหมาะสมกับบริบทสังคมไทย
3. เพื่อสร้างความเข้าใจ ความเต็มใจ และทักษะในการใช้กระบวนการทางประชาธิปไตยในการตัดสินใจและจัดการกับปัญหาทั้งระดับส่วนตัวและระดับสาธารณะ

หลักการสำคัญของหลักสูตร

หลักการสำคัญของการสอนหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา สำหรับใช้เป็นแนวทางในการสอน การเลือกใช้กิจกรรม หรือ การประยุกต์ใช้หลักสูตร มีดังนี้

1. เน้นกระบวนการเรียนการสอนที่สร้างทักษะและทัศนคติที่ดีต่อการคิดวิเคราะห์
2. ให้ความสำคัญกับหลักการประชาธิปไตย คือ หลักสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม อันเป็นหลักสากล เพื่อสามารถใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์และเป็นแนวทางในการตัดสินใจ
3. คำนึงถึงบริบทของสังคม วัฒนธรรมไทย ร่วมกับการเรียนรู้สังคม วัฒนธรรมอื่นไปพร้อมกัน

ดังนั้น บทบาทของการศึกษาสำหรับหลักสูตรนี้จึงเป็นไปเพื่อ

- 1) ช่วยให้นักเรียนมีความสามารถเพิ่มขึ้นในการ *เลือกสิ่งที่ดีที่สุดได้อย่างมีสติปัญญาด้วยตัวของเขาเอง*
- 2) ดังนั้น นักเรียนต้องเรียนรู้ว่าจะคิด *อย่างไร* มากกว่า *จะคิด อะไร*

การใช้หลักสูตรและการเรียนการสอนที่เป็นไปตามหลักพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาและการพัฒนาพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยดังกล่าว จะส่งผลให้นักเรียนได้พัฒนาความมั่นใจ ความมีเหตุผลต่อหลักการและเกิดแนวทางปฏิบัติ และได้บ่มเพาะค่านิยมที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ และพัฒนาสังคมการเมืองไทยให้ดียิ่งขึ้น

โครงสร้างและแนวทางการใช้หลักสูตร

เนื้อหาของหลักสูตรนี้ประกอบคุณลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ และ จิตสาธารณะ โดยเรียงลำดับการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ดังนี้

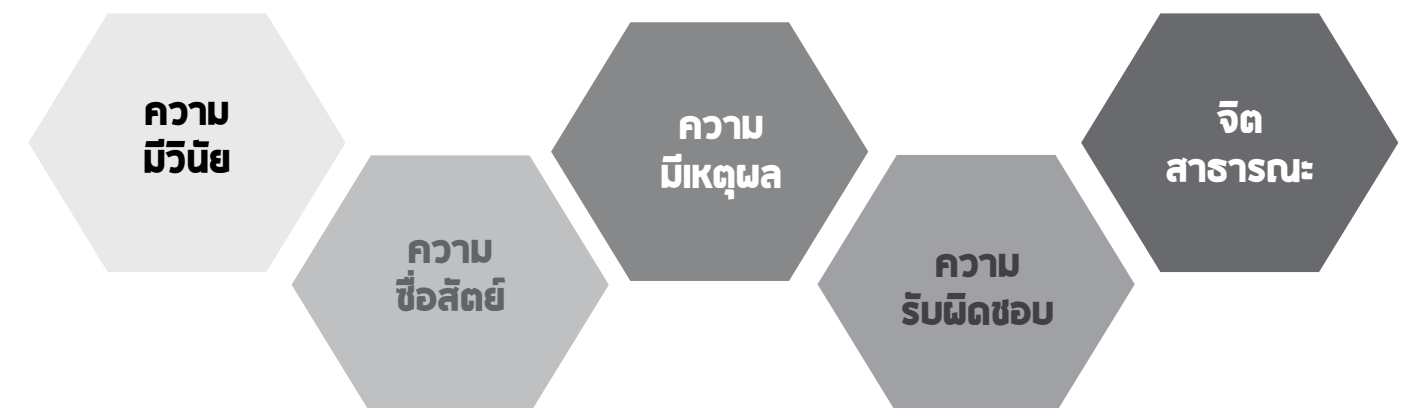
1. ขั้นตอนการทำความเข้าใจและสร้างแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับคุณลักษณะของความเป็นพลเมือง โดยต้องรู้และตระหนักถึงความสำคัญของคุณลักษณะนั้นต่อสังคมประชาธิปไตยด้วย
2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ประโยชน์ที่จะบุคคล ชุมชน และสังคมจะได้รับหากพลเมืองมีคุณลักษณะนั้น และต้นทุนหรือสิ่งที่บุคคล ชุมชน และสังคมต้องเสียสละหรืออุทิศให้หากพลเมืองมีคุณลักษณะดังกล่าว
3. ขั้นตอนการฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจเลือกหรือปฏิบัติต่อสถานการณ์ที่ขัดแย้งกัน หรือสถานการณ์ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน
4. ขั้นตอนการนำความรู้ไปปฏิบัติ พัฒนา และสร้างความยั่งยืน ด้วยการใช้จักประเมินตนเอง ประเมินชุมชน และประเมินสังคม

โดยแต่ละคุณลักษณะจะพัฒนาเป็น 1 หน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย หน่วยย่อย 4 หน่วย โดยมีเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้ที่เริ่มต้นด้วยพระบรมราโชวาท และ การอธิบายภาพรวมของหน่วยการเรียนรู้นั้นว่าเป็นอย่างไร เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างไร จากนั้นจะลำดับหน่วยย่อยของทุก ๆ คุณลักษณะ ดังนี้

1. หน่วยที่ 1 เริ่มต้นที่การทำความเข้าใจกับนิยาม ความหมาย และความสำคัญของแต่ละคุณลักษณะ ซึ่งจะนำไปตามหลักและปรัชญาประชาธิปไตยในหลักการสำคัญของหลักสูตรดังกล่าวมาแล้ว
2. หน่วยที่ 2 การเรียนรู้ เกี่ยวประโยชน์และต้นทุนของการมีคุณลักษณะนั้น ๆ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และเลือกปฏิบัติในหน่วยต่อไป
3. หน่วยที่ 3 เรียนรู้สถานการณ์ต่างๆ โดยนำหลักการประโยชน์และต้นทุนมาวิเคราะห์เพื่อการตัดสินใจ
4. หน่วยที่ 4 ให้ความสำคัญกับการประเมินคุณลักษณะ การพัฒนา และการคงไว้ซึ่งคุณลักษณะที่สร้างขึ้นมา

ทั้งนี้ แต่ละหน่วยย่อยจะประกอบด้วยบท ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมสร้างการเรียนรู้ระดับบุคคล กิจกรรมกลุ่มเพื่อฝึกฝนการทำงานร่วมกับบุคคลอื่นกรณีตัวอย่างกรณีศึกษา คำถามจากภาพและเครื่องมือช่วยคิดในรูปของตาราง ผัง หรือ แผนภูมิ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและเป็นไปตามหลักการเรียนรู้ รวมทั้งการประยุกต์ใช้แนวความคิด ที่จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เรียนรู้ของคุณลักษณะกับประสบการณ์ประจำวันของนักเรียน และช่วยให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตของพวกเขา กับสังคมและการเมือง จากใกล้ตัวไปไกลตัว จากสังคมเล็กไปสู่สังคมการเมืองของประเทศ และความรู้เกี่ยวกับประเทศอื่นๆ โดยเทคนิคการสอนจะเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการเรื่อง การแสดงความคิด การทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งจะมีรายละเอียดกล่าวถึงเทคนิคต่าง ๆ ดังจะกล่าวถึงใน *หลักการสร้างการเรียนรู้เพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และวิธีการสอน* ต่อไป

หน่วยการเรียนรู้ 5 หน่วย ได้แก่

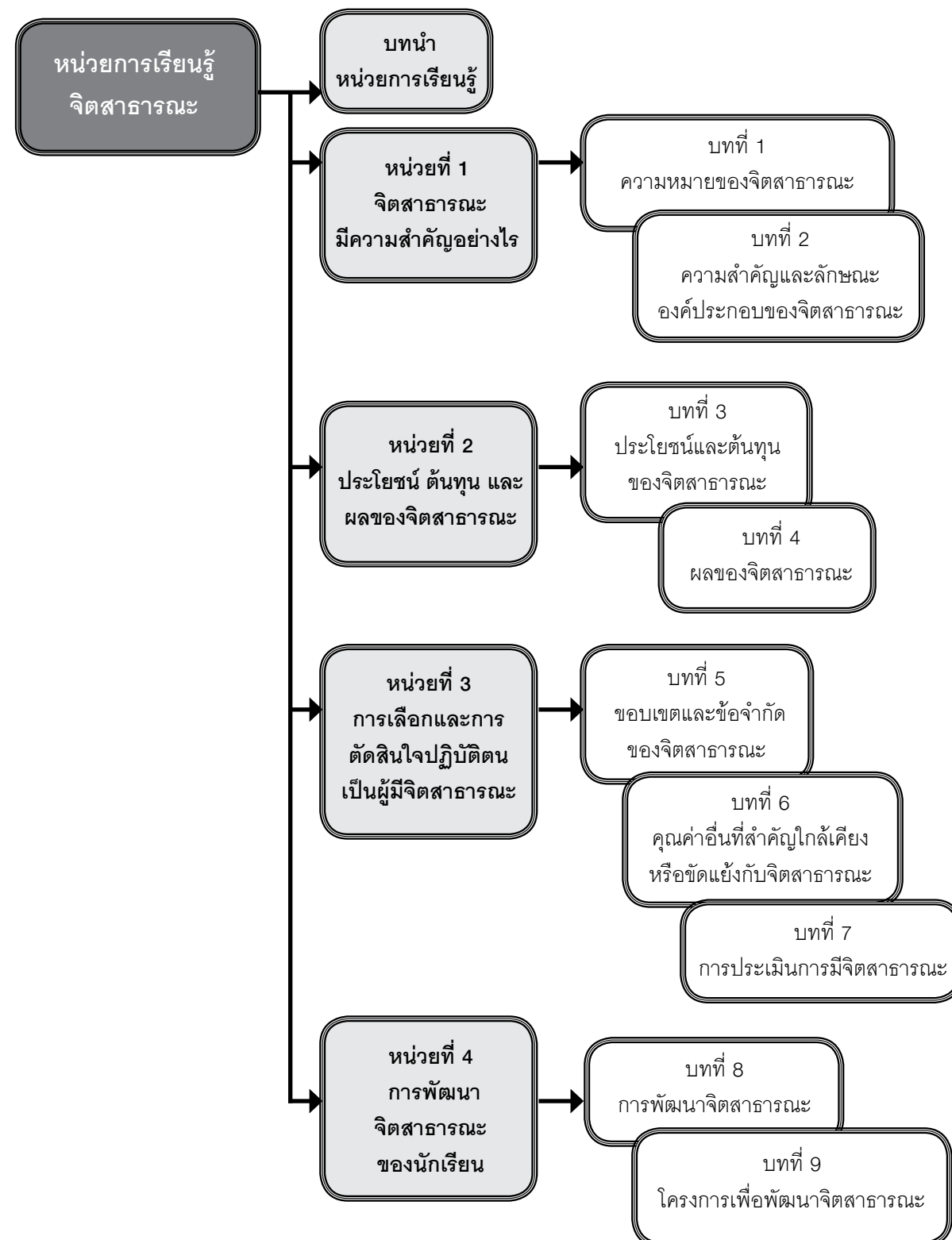
แต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย บทนำ 1 บท และ หน่วยย่อย 4 หน่วย

แต่ละหน่วยย่อย ประกอบด้วย บทเรียน จำนวน 2-3 บท

แต่ละบท ประกอบด้วย กิจกรรมสร้างการเรียนรู้ระดับบุคคล กิจกรรมกลุ่มเพื่อฝึกฝนการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น คำถามเพื่อการเรียนรู้ กรณีตัวอย่าง กรณีศึกษา ภาพ และเครื่องมือช่วยคิดในรูปของตาราง ผัง หรือแผนภูมิ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและเป็นไปตามหลักการเรียนรู้

แผนภูมิแสดงองค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้เป็นดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ จิตสาธารณะ

นิยามศัพท์

ความหมายของคุณลักษณะพลเมืองในหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนานี้ เป็นความหมายที่พัฒนาจากหลักการประชาธิปไตย และแนวทางประพฤติปฏิบัติตนของผู้เป็นพลเมืองที่มีวิถีการดำเนินชีวิตตามครรลองประชาธิปไตย ดังนี้

ความมีวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ รวมทั้งข้อปฏิบัติ กฎ และระเบียบที่เป็นกลไกสำคัญในการช่วยให้เกิดความยุติธรรมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตนที่ยึดมั่นในความซื่อตรง จริงใจ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวงทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

ความมีเหตุผล หมายถึง การคิดที่มีเหตุผล มีความชัดเจนในความเข้าใจ มีความกระจ่างชัดเจน ต่อประเด็นต่างๆ มีความรู้หรือข้อมูลเป็นพื้นฐาน มีการรับ ให้ และใช้ข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ

ความรับผิดชอบ หมายถึง หน้าที่หรือพันธะที่จะต้องทำบางสิ่งหรือไม่ทำบางสิ่ง

จิตสาธารณะ หมายถึง การตระหนักรู้ และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมร่วมกัน ที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อประโยชน์ส่วนรวมหรือการคำนึงถึงผู้อื่นที่มีความสัมพันธ์ที่เป็นสังคมเดียวกัน

นอกจากนี้ ในทุกๆ หน่วยการเรียนรู้ จะมีคำว่า “ประโยชน์ (benefit)” “ต้นทุน (cost)” ข้อดี ข้อเสีย ผลดี ผลเสีย ภาระ ผลกระทบ ซึ่งเป็นกลุ่มคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันในการใช้ และมักจะพบอยู่ในบทที่มีการวิเคราะห์หาเหตุผลเพื่อเลือกหรือตัดสินใจต่อสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือกรณีศึกษาที่ตัดสินใจได้ยาก

ประโยชน์ ข้อดี ผลดี หมายถึง
ผลประโยชน์ สิ่งที่จะได้รับกลับมา
ที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี ส่วนรวม
ที่ดี สังคมที่ดี

ต้นทุน ข้อเสีย ผลเสีย ภาระ ผลกระทบ หมายถึง การ
เสียสละ การลงทุน การแบกภาระ ผลกระทบ หรือ การ
สูญเสีย บางสิ่งบางอย่าง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทั้งที่เป็น
รูปธรรม และเป็นนามธรรม เพื่อการได้รับบางสิ่งบางอย่าง
ที่เป็นผลดี เป็นประโยชน์ กลับมา ในที่นี้มีความหมายของ
ต้นทุนทางสังคมเป็นหลัก

และสิ่งสำคัญคือ นักเรียนต้องเข้าใจคำว่า “เครื่องมือช่วยคิด (Intellectual tools)”

“เครื่องมือช่วยคิด (Intellectual tools)” ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่
ช่วยในการคิดวิเคราะห์ จัดระบบความคิดและทำความเข้าใจ และช่วย
ให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ประกอบการพิจารณา ประเมิน และตรวจ
สอบ ประเด็นต่างๆ ในกรณีศึกษา หรือแบบฝึกหัด หรือในการนำไปสู่
การประพฤติปฏิบัติที่มีหลักการ มีเหตุผล และมีความเป็นประชาธิปไตย

เครื่องมือช่วยคิด อาจอยู่ในรูปของ ตาราง ผัง หรือ แผนภูมิ ที่ง่ายต่อการ
ทำความเข้าใจและการนำไปใช้

4 หลักการสำคัญในการสอนหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตย เพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

1. ต้องให้ผู้เรียนเข้าใจความหมาย “ตามหลักสูตร” ที่มีฐานคิดจากหลักการประชาธิปไตย
2. ต้องเรียนรู้การวิเคราะห์ พลเมืองประชาธิปไตยต้องวิเคราะห์เป็น โดยเรียนรู้ผ่าน
การวิเคราะห์ ประโยชน์และต้นทุนของคุณลักษณะต่างๆ การตัดสินใจในสถานการณ์
ต่างๆ ด้วยหลักการที่ว่า ทุกคุณลักษณะมีทั้งด้านบวกและด้านลบ เปรียบเหมือนเหรียญ
ที่มีสองด้าน การสอนให้นักเรียนวิเคราะห์ได้วิเคราะห์เป็นของหลักสูตรนี้ จะนำไปสู่การ
“มีจุดยืน” อย่างมีเหตุผล อธิบายได้ว่า ณ จุดยืน ไม่ว่าจะเป็หยุดยั้งทางความคิดหรือ
จุดยืนในการเลือกปฏิบัติหรือเลือกกระทำสิ่งใดนั้น เป็นไปด้วยเหตุผลอะไร มีประโยชน์
อย่างไร มีต้นทุนอะไรที่ต้องเสียสละไปบ้าง ซึ่งในที่สุด ผลลัพธ์ของการสอนการวิเคราะห์
เป็น อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ในเรื่องต่างๆ และในที่สุดการสอนให้วิเคราะห์ประโยชน์
และต้นทุน ก็จะทำให้เกิดพลเมืองที่มีจุดยืนของตนเอง ไม่เชื่อ ไม่น้อมเอียง ไม่ถูกชักจูง
ไม่ถูกโน้มน้าวและเชื่อโดยปราศจากเหตุผล
3. การสอนให้ใช้ตารางช่วยคิด หลักสูตรนี้ผู้สอนต้องฝึกฝนให้นักเรียนใช้ตารางช่วยคิด
ซึ่งเป็นเครื่องมือในการจัดระบบความคิด ทำให้นักเรียนฝึกฝนการคิดที่เป็นขั้นเป็นตอน
จำแนกแยกข้อมูล นำไปสู่ข้อสรุปที่เกิดจากกระบวนการคิดที่ถ่วงถอยอย่างเป็นระบบ
การเขียน การบันทึก หรือการกรอกข้อมูลทางความคิดลงในตารางช่วยคิด แต่ละ
ขั้นตอนจะช่วยให้การคิดหาคำตอบและการตัดสินใจต่อสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้ง่ายขึ้น
นักเรียนที่ได้ฝึกฝนการใช้ตารางช่วยคิด จะได้ฝึกทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะ
ทำให้นักเรียนนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ในที่สุด พลเมืองของเราก็จะเป็น
ผู้ที่รู้จักคิดอย่างเป็นระบบ

4. การเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ไปสู่ชีวิตประจำวัน เพราะประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิต คือหลักในการดำเนินชีวิต คือ วัฒนธรรมที่ต้องสร้าง ดังนั้น ความรู้ ทักษะ ที่เรียนรู้จากห้องเรียนต้องนำไปสู่ชีวิตจริงได้ การทำกิจกรรมหรือการมอบหมายกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนเชื่อมโยง ความรู้เหล่านั้นไปสู่เหตุการณ์ สถานที่จริงหรือการนำผู้ที่มีประสบการณ์มาร่วมแบ่งปันการเรียนรู้ จะเป็นการสร้างระบบเชื่อมโยงให้นักเรียนสามารถนำความไปใช้ ประเมินพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยในวิถีชีวิตจริงที่เกิดขึ้นทุก ๆ วันได้

จากแนวทางการสอนที่สำคัญดังกล่าว ผู้สอนจึงจะเลยไม่ได้ในการสอนรากฐานประชาธิปไตยในทั้ง 4 หลักการสำคัญ ซึ่งแม้การนำหลักสูตรไปใช้จะไม่ได้บังคับจำนวนชั่วโมง หรือจำนวนคาบ หรือจำนวนหน่วยกิต แต่หากต้องการนำไปใช้ ผู้สอนต้องออกแบบการสอนจำนวนชั่วโมง จำนวนคาบ ให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างครอบคลุมทั้ง 4 หลักสำคัญ

แนวทางการใช้หลักสูตร

ในการนำหนังสือหลักสูตรและคู่มือนี้ไปใช้สอน ด้วยศักยภาพของผู้สอนจะต้องประเมินความพร้อมของเวลา ของผู้เรียน รวมทั้งสภาวะแวดล้อมอื่นๆ และนำไปสู่การตัดสินใจบริหารจัดการเวลาในการทำกิจกรรม การคัดเลือกกิจกรรม หรือพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ใหม่ ต้องเป็นไปอย่างเหมาะสม และคงไว้ซึ่งหลักการสำคัญในการสอนทั้ง 4 หลัก

ผู้สอนอาจสอนเนื้อหาทั้งหมด หรืออาจเลือกเฉพาะแนวความคิดที่สัมพันธ์กับเป้าหมายในการสอนแต่ละครั้ง แต่ละเทอม และตามผลลัพธ์ที่ต้องการจากการเรียนการสอนในโรงเรียน หรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งสามารถเลือกสอนเรื่องที่ต้องการได้ตามลำดับก่อน-หลังที่ผู้สอนเห็นว่าเหมาะสม เช่น ถ้าผู้สอนเลือกสอนเพียงบทเรียนเดียว ผู้สอนก็มุ่งเป้าหมายไปที่วัตถุประสงค์ของบทเรียนนั้นๆ และประเมินผลผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ของบทเรียน ไม่ใช่เป้าหมายของทั้งหลักสูตรหรือทั้งแนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยทั้งหมด

ผู้สอนอาจเลือกสอนคุณลักษณะที่เหมาะสมกับโอกาส สถานการณ์ เวลา หรืออื่นๆ หรืออาจเลือกสอนบางหัวข้อ หรือ อาจเลือกใช้กิจกรรม กรณีศึกษา แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์ ภาพนำเสนอ มาใช้เองได้ตามความเหมาะสมและตามความเป็นปัจจุบันของสังคม รวมทั้งอาจปรับใช้เทคนิคการสอน หรือเลือกใช้เทคนิคการสอนในแบบอื่นที่เหมาะสมก็ได้ ทั้งนี้ ผู้ต้องตระหนักต่อเป้าหมายของหลักสูตรที่ต้องการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีความเข้มแข็ง มีส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบ

สิ่งสำคัญคือผู้สอนต้องเข้าใจอย่างชัดเจนต่อจุดมุ่งหมายของบทเรียนแต่ละบท และวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้โดยภาพรวมว่าต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งใด พัฒนาทักษะด้านไหน และสร้างทัศนคติใด เพราะความเข้าใจที่ชัดเจนนั้นจะช่วยให้ผู้สอนสามารถปรับประยุกต์ใช้กิจกรรม กรณีตัวอย่าง กรณีศึกษา ภาพประกอบการเรียนการสอน การตั้งคำถามเพื่อคิดวิเคราะห์ หรือพัฒนาเครื่องมือช่วยคิดได้ตามความเหมาะสม เป็นปัจจุบัน และตรงกับเป้าหมายของหลักสูตรได้เองและมีประสิทธิภาพ

ในการสรุปการเรียนรู้ หรือสรุปการคิดวิเคราะห์ ผู้สอนต้องตระหนักไว้เสมอว่า คุณลักษณะทั้ง 5 คุณลักษณะไม่ได้เป็นอิสระต่อกัน แต่มีความเชื่อมโยงกัน กรณีศึกษาเรื่องเดียวกันอาจนำไปสู่การเรียนรู้ได้หลายคุณลักษณะ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน หรือในบางครั้งอาจขัดแย้งกัน ทั้งนี้ ขึ้นกับการตีความที่อาจแตกต่างกันในสถานการณ์ที่ต่างกัน ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องยึดหลักการสำคัญของหลักสูตรดังได้กล่าวมาแล้วตอนต้นไว้เป็นสำคัญ

การสะท้อนประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้

การให้นักเรียนประเมินว่า ตนเองได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนบทนั้นๆ มากน้อยเพียงใด เป็นประโยชน์อย่างมากทั้งต่อนักเรียนและผู้สอน การประเมินสะท้อนให้เห็นประสบการณ์ที่ได้รับ สิ่งที่ได้เรียนรู้หลังจบการเรียนการสอนในแต่ละแนวความคิดของคุณลักษณะ *ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ และ จิตสาธารณะ* หรือเมื่อจบทั้งหลักสูตรแล้ว ทั้งนี้รวมไปถึงความคิดเห็นที่ผู้เรียนมีต่อเนื้อหาและวิธีการเรียนการสอนที่ใช้

ในการสรุปแนวความคิดเพื่อสะท้อนการเรียนรู้ต่อหลักสูตร ให้ใช้ “แบบสะท้อนประสบการณ์ของนักเรียน” และให้ทุกคนตอบลงในเอกสาร โดยให้นักเรียนคิดไตร่ตรองและประเมินประสบการณ์การเรียนของตนเองและของทั้งชั้นเรียน และให้มีการอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนได้รับประสบการณ์และได้เรียนรู้จากหลักสูตร

การสะท้อนการเรียนรู้ ต้องทำด้วยการคิดวิเคราะห์และไตร่ตรอง เพื่อสะท้อนประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนหรือกิจกรรมที่สำเร็จลงได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของการเรียนการสอน และเป็นการเรียนรู้เพื่อหลีกเลี่ยงความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

แบบสะท้อนประสบการณ์ของนักเรียน

เมื่อนักเรียนของจบการศึกษาในแต่ละหัวข้อ นักเรียนต้องวิเคราะห์และไตร่ตรอง เพื่อประเมินวิธีการเรียนการสอน และสิ่งที่เรียนรู้ รวมทั้งเป็นโอกาสในการทบทวนถึงสิ่งอื่นๆ ที่อาจเรียนรู้ได้ และสามารถนำไปใช้ในการเรียนหัวข้อที่คล้ายกัน

จงใช้คำถามต่อไปนี้ในการประเมินและสะท้อนประสบการณ์

1. **ข้าพเจ้า** ได้เรียนรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับหัวข้อนี้ และจากการทำงานร่วมกับผู้อื่นในการเรียนหัวข้อนี้
2. **พวกเรา** ทั้งห้องเรียนได้เรียนรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับหัวข้อนี้ ทั้งจากการอ่าน การอภิปรายในห้อง และการคิดวิเคราะห์
3. **ข้าพเจ้า** ได้เรียนรู้หรือพัฒนาทักษะใดบ้างจากประสบการณ์เรียนรู้
4. **พวกเรา** ทั้งห้องเรียนได้เรียนรู้หรือพัฒนาทักษะใดบ้างจากประสบการณ์เรียนรู้
5. **ข้อท้าทาย** ของการจับคู่ทำงาน ร่วมกับเพื่อนให้ห้องเรียน และการทำงานกลุ่มย่อย คืออะไร
6. **ข้อดี** ของการทำงาน ร่วมกับ เพื่อนให้ห้องเรียน และการทำงานกลุ่มย่อย คือ อะไร
7. สิ่งที่ **ข้าพเจ้า** ทำได้ดีในบทเรียนนี้ คืออะไร
8. สิ่งที่ **ข้าพเจ้า** จะทำให้ต่างออกไปจากครั้งนี้ หาก **ข้าพเจ้า** มีโอกาสเรียนในหัวข้อนี้หรือหัวข้อที่คล้ายกันนี้อีก
9. สิ่งที่ **พวกเรา** ทั้งห้องเรียนทำได้ดีคืออะไร
10. สิ่งที่ **พวกเรา** ต้องการทำให้ต่างออกไปจากครั้งนี้ หากครั้งหน้า **พวกเรา** มีโอกาสเรียนในหัวข้อนี้หรือหัวข้อที่คล้ายกันนี้อีก

ประโยชน์ของหลักสูตร

เมื่อนักเรียนได้เรียนรู้ผ่านหลักสูตรนี้แล้ว ความรู้และทักษะที่นักเรียนได้รับ จะช่วยให้นักเรียนสามารถเผชิญกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันได้ด้วยการคิดด้วยตนเอง การหาเหตุผลด้วยตนเอง การหาข้อสรุปได้ด้วยตนเอง และการปกป้องหลักการและแนวคิดที่ถูกต้องดีงามของตนเองได้ และสิ่งนี้เองจะทำให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีบทบาทอย่างเข้มแข็งคนหนึ่งของสังคม

หลักการสร้างการเรียนรู้เพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

หลักการสร้างการเรียนรู้

ส่วนต่อไปนี้จะนำเสนอ หลักการสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพได้ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ดังนี้

1. การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างทั่วถึงในระหว่างนักเรียน วิธีสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กันและร่วมมือกัน เป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วมของพลเมืองและการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ วิธีการสอนเหล่านี้ได้แก่ การทำงานกลุ่มย่อย การจำลองสถานการณ์ การแสดงบทบาทสมมติ
2. เนื้อหาการเรียนรู้ที่เป็นจริงและครอบคลุมถึงทุกประเด็นปัญหา การเรียนรู้และการฝึกฝนต่อประเด็นปัญหาต่างๆ อย่างครอบคลุมตามความเป็นจริง เป็นส่วนองค์ประกอบสำคัญที่จะกระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์อย่างรอบด้านในประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงและเป็นการสร้างโอกาสในการคิดวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ที่เป็นจริงในสังคม ซึ่งในการเรียนการสอนเนื้อหาที่เป็นจริงหรือประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมนั้น ผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญกับการรักษาความสมดุลระหว่างความมั่นใจและความเชื่อถือนในระบบกฎหมายและการเมืองการปกครอง กับ การวิพากษ์วิจารณ์ การนำหลักกฎหมายและการเมืองการปกครองนั้นมาใช้ในการถกเถียงหรือประเด็นต่างๆ นั้น หากไม่แล้วถ้าสิ่งที่สะท้อนออกมาแต่ความล้มเหลวของระบบกฎหมายหรือการเมืองการปกครอง ก็จะทำให้นักเรียนไม่มีความเชื่อถือนะบบว่าจะรักษาระเบียบและความยุติธรรมของสังคมไว้ได้ ในทางตรงกันข้ามถ้านักเรียนเรียนรู้แล้วระบบกฎหมายและการเมืองการปกครองที่เป็นอยู่ไม่มีข้อผิดพลาดหรือบกพร่องเลย นักเรียนอาจกลางแกลงใจในความน่าเชื่อถือของผู้สอนหรือเนื้อหาสาระที่เรียนอยู่
3. การใช้วิทยากรภายนอกในชั้นเรียน การได้เรียนรู้จากบุคคลหลากหลายที่เป็นแบบอย่างในระบบกฎหมายและการเมืองการปกครองจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความเหมาะสมกับความจริงให้กับหลักสูตร ทั้งยังเป็นวิธีการที่ทรงประสิทธิภาพในการพัฒนาทัศนคติเชิง

บวกต่อระบบกฎหมายและการเมืองการปกครองอีกด้วย การใช้วิทยากรภายนอก เช่น นักกฎหมาย ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ตำรวจ สมาชิกสภานิติบัญญัติ อย่างเหมาะสมในชั้นเรียนจะเชื่อมโยงความสนใจของนักเรียนในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพให้เพิ่มขึ้น ทั้งยังส่งผลตอบสนองในเชิงบวกต่อผู้สอนและต่อสถานศึกษาอีกด้วย

4. การสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้อำนวยการและผู้บริหารสำคัญคนอื่น ๆ ของสถานศึกษา กุญแจสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ในสถาบันการศึกษาให้เกิดผลสำเร็จคือ การสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้บริหารโดยเฉพาะผู้อำนวยการของโรงเรียน ได้แก่ การเอื้อให้ผู้สอนได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน การให้รางวัลกับผู้สอนสำหรับผลงานที่ดีเด่น การช่วยผู้สอนอธิบายและให้เหตุผลกับผู้คนในชุมชนภายนอกโรงเรียนเกี่ยวกับหลักสูตรหรือโครงการสร้างพลเมืองนี้ และส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านความรู้และความชำนาญที่จำเป็นต่อการดำเนินหลักสูตร

โดยทั่วไปหลักสูตรหรือโครงการสร้างพลเมืองจะได้ผลเมื่อนักเรียนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างแข็งขัน การวิเคราะห์ที่ไตร่ตรองและการอภิปรายจะมีประโยชน์อย่างยิ่ง และต้องนำมาใช้ฝึกฝนอย่างเป็นระบบ การฝึกฝนด้านการคิดวิเคราะห์ พัฒนาการด้านความรู้และความประพฤติก็ต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กันในฐานะที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบในสังคมประชาธิปไตย

วิธีการสอน

ต่อไปนี้เป็นวิธีการสอนที่ใช้อยู่ในหนังสือ **รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา** การเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีสอนจะช่วยให้ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และช่วยให้ผู้สอนออกแบบกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ประชาธิปไตยและสร้างคุณลักษณะที่พึงปรารถนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่สำคัญคือ วิธีการสอนได้รวมวิธีการประเมินการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้สอนนำไปใช้เป็นแนวทางประเมินผล การสอนในแต่ละครั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹

¹ ปรับปรุงจากหนังสือ Foundation of Democracy. Center for Civic Education, USA, 2005

1) การตั้งคำถาม

เป้าหมายในการตั้งคำถาม คือ การช่วยเพิ่มพูนความสามารถให้กับนักเรียนเพื่อบรรลุการตัดสินใจที่เชื่อถือได้และมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ และประเมินแนวคิดต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็น และต้องมีการวางแผนในการถามเป็นอย่างดี

ประเด็นสำคัญ 6 ประเด็น ที่ผู้สอนต้องเตรียมการและวางแผนอย่างรอบคอบในการถามคำถาม มีดังนี้

1. **ความรู้** คำถามต้องเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงหรือข้อมูลเฉพาะ เช่น ความรับผิดชอบ หมายถึงอะไร มีแหล่งที่มาจากไหนบ้าง

2. **ความเข้าใจ** คำถามต้องแสดงให้เห็นความสามารถในการเข้าใจความหมายของเนื้อหา ซึ่งอาจแสดงให้เห็นโดยการแปลเนื้อหาจากรูปแบบหนึ่งไปเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง หรือโดยการตีความหมายของเนื้อหา เช่น ให้อาสาสมัครแสดงตัวอย่างของคนๆ หนึ่งที่มีความซื่อสัตย์ หรือตั้งคำถามว่า อะไรคือแนวคิดที่สำคัญของบทเรียนความซื่อสัตย์

3. **การประยุกต์ใช้** คำถามเกี่ยวข้องกับความสามารถในการใช้เนื้อหาที่เรียนรู้มา กับสถานการณ์แบบใหม่ๆ เช่น ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์ที่นักเรียนสามารถนำแนวคิดจากที่เรียนไปใช้ได้ หรือนักเรียนจะปรับปรุงวินัยของสมาชิกในกลุ่มทำรายงานของนักเรียนได้อย่างไร

4. **การวิเคราะห์** คำถามเกี่ยวข้องกับความสามารถในการจำแนกเนื้อหาออกเป็น ส่วนประกอบหลายๆ ส่วน การระบุถึงส่วนประกอบต่างๆ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ด้วย เช่น ผลที่ตามมาของการมีจิตสาธารณะในครั้งนี้คืออะไร ผลที่ตามมาจากการมีวินัยข้อใดเป็นประโยชน์ ข้อใดเป็นต้นทุน

5. **การสังเคราะห์** คำถามเกี่ยวข้องกับความสามารถที่จะรวมส่วนประกอบต่างๆ เข้าด้วยกันเป็นสิ่งใหม่สิ่งเดียว โดยเน้นเรื่องการสร้างแบบแผนใหม่ทางความคิด เช่น วิธีการใดบ้างที่สามารถนำมาใช้หากเราต้องการสร้างความมีวินัยในมหาวิทยาลัย

6. **การประเมิน** คำถามเกี่ยวข้องกับความสามารถที่จะตัดสินคุณค่าของเนื้อหาตามจุดมุ่งหมายกำหนด อาจเป็นวิธีการเลือกระหว่างความรับผิดชอบหลายๆ อย่างที่สำคัญพอๆ กันหรือตัดสินว่ากฎหรือระเบียบฉบับหนึ่งเป็นกฎที่ดีตามหลักการหรือไม่ เช่น เครื่องมือช่วยคิด มีประโยชน์มากน้อยอย่างไรในการช่วยให้นักเรียนตัดสินใจว่าใครควรเป็นผู้รับผิดชอบต่อเหตุการณ์ อะไรคือผลที่อาจตามมาจากทางเลือกที่นักเรียนเสนอ

การกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์อาจทำได้ด้วยวิธีการต่อไปนี้

- ตั้งคำถามขึ้นมาคำถามหนึ่ง แล้วให้นักเรียนจับคู่กันหาคำตอบ
- ให้นักเรียนอธิบายคำตอบที่ได้ต่อชั้นเรียน สิ่งนี้จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวนักเรียนเองและคนอื่น ๆ
- ให้นักเรียนต่อยอดคำตอบของตนและของเพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ โดยการให้ข้อเท็จจริง ข้อมูล และความคิดเห็นเพิ่มเติม
- ให้นักเรียนตั้งคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่เพิ่งเสนอไปในชั้นเรียน
- หลังจากถามคำถามไปแล้ว ให้ผู้สอนหยุดชั่วคราวอย่างน้อยสัก 7 วินาทีเพื่อให้นักเรียนมีเวลาได้คิด
- ให้นักเรียนขยายความเกี่ยวกับคำตอบของพวกเขา หากคำตอบที่ได้นำเสนอมานั้นไม่ครบถ้วน
- เรียกนักเรียนมากกว่าหนึ่งคนต่อหนึ่งคำถาม
- ส่งเสริมให้นักเรียนตอบรับต่อคำตอบของเพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ
- เรียกทั้งนักเรียนที่อาสาและไม่อาสา

2) การอภิปรายในชั้นเรียน

การพัฒนาคุณลักษณะทั้ง 5 นั้น ประกอบไปด้วยข้อโต้แย้ง ข้อถกเถียง และความเข้าใจที่อาจขัดแย้งกันบางหลักการ ซึ่งสำหรับการศึกษาเพื่อการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ต้องมีการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นแล้ว การอภิปรายเนื้อหาสาระของเรื่องถกเถียงกันอยู่จึงเป็นสิ่งจำเป็น และได้ทำให้มีโอกาสในการฝึกฝนการคิดวิเคราะห์ การแสดงออกซึ่งประเด็นที่ได้แย้ง และเป็นการแสดงจุดยืนของตน

การอภิปรายเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อข้อโต้แย้งนอกจากทำให้หลักสูตรน่าสนใจแล้ว จะยังช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ ทักษะในการตัดสินใจ ได้ประสบการณ์ในการจัดการกับความขัดแย้งของความคิด

ต่อไปนี้เป็นหลักการอภิปรายที่มีประสิทธิภาพเพื่อสร้างความกระตือรือร้นและความน่าสนใจทั้งต่อนักเรียนและผู้สอน และเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

1. เน้นเรื่องความถูกต้องตามกฎหมาย ให้หลักการประนีประนอม และใช้มติของคนส่วนใหญ่หลังมีการอภิปรายอย่างเต็มที่แล้ว เนื่องจากเหล่านี้คือหัวใจของสังคมประชาธิปไตย

2. ใช้ประเด็นการอภิปรายที่ชัดเจนเข้าใจได้ง่าย อาจเป็นเรื่องจริง อาจเป็นประเด็นหรือปัญหาที่นักเรียนประสบอยู่ในชีวิตจริง หรือ อาจเป็นประเด็นหรือหัวข้อที่อยู่ในความสนใจปัจจุบันมาอภิปรายก็ได้

3. หยิบยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นมาในอดีตเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ว่าความขัดแย้งแบบเดียวกันนั้นได้รับการจัดการอย่างไร และให้เห็นคุณค่าและการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา และอาจหยิบยกประเด็นที่ให้นักเรียนเห็นถึงบทบาทของพลเมืองในการช่วยให้ประเทศชาติไปถึงเป้าหมายที่ต้องการ

4. สนับสนุนให้นักเรียนตรวจสอบ และนำเสนอมุมมองที่ขัดแย้งโดยไม่มีอคติ รวมทั้งเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะหยิบยกมุมมองที่ขัดแย้งแตกต่างอื่น ๆ ที่นักเรียนมองไม่ได้ คำนึงถึงขึ้นมา

5. ให้นักเรียนมุ่งความสนใจที่การอภิปรายหรือการรับมือกับแนวคิดหรือมุมมองต่าง ๆ มากกว่าที่ตัวบุคคล ชี้ให้เห็นว่าในประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ นั้น ผู้คนที่มีเหตุผลทั้งหลายต่างมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันไป ผู้สอนต้องสนับสนุนให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นที่ไม่เหมือนกับคนส่วนใหญ่ออกมาด้วย แม้จะมีเขาเพียงคนเดียวก็ตาม

6. ให้นักเรียนมองหาจุดที่จะทำให้เกิดการตกลงกันหรือยุติข้อขัดแย้งได้ จุดนั้นอาจประนีประนอมได้ หรืออาจไม่ได้ และเน้นให้นักเรียนเห็นว่าผลลัพธ์หรือข้อสรุปที่ได้จากเรื่องหนึ่ง ๆ อาจไม่สำคัญเท่ากับการได้พัฒนาความสามารถไปสู่การสรุปอย่างมีเหตุผล และแสดงออกอย่างมีมรรยาทโดยให้เกียรติต่อความคิดเห็นของผู้อื่น

7. ในการอภิปรายต้องสรุป จัดทำรายละเอียด ประเมินความเห็นที่แสดงออก และพิจารณาข้อเสนอทางเลือก

8. ก่อนเริ่มการอภิปรายและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ผู้สอนต้องกำหนดหลักพื้นฐานบางประการไว้ ตัวอย่างเช่น

- o ทุกครั้งที่แสดงความคิดเห็น นักเรียนต้องให้เหตุผลประกอบ
- o รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างสุภาพเรียบร้อยและมีมรรยาท นักเรียนอาจถูกเรียกให้ตอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นของเพื่อน ๆ หรือไม่อย่างไร
- o ทุกคนจะได้รับโอกาสให้พูด แต่จะให้พูดทีละคนเท่านั้น
- o อย่าได้เถียงในเรื่องตัวบุคคล แต่ได้เถียงด้วยเหตุผลและแนวความคิด
- o ทุกคนอาจเปลี่ยนความคิดเห็นได้ทุกเมื่อ แต่ต้องพร้อมที่จะให้เหตุผลประกอบ

3) การเรียนรู้โดยกลุ่มย่อย

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบทำงานร่วมกันโดยให้นักเรียนจับกลุ่ม ทั้งแบบจับคู่หรือเป็นกลุ่มย่อยดังนั้น การมีส่วนร่วมของนักเรียนแต่ละคนเป็นสิ่งจำเป็น นักเรียนไม่เพียงจะได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมช่วยทางด้านความรู้ แต่ต้องได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาและใช้ทักษะการสื่อสารที่เหมาะสมอีกด้วย

เพื่อช่วยให้ผู้สอนแบ่งกลุ่มได้อย่างเหมาะสม จึงขอเสนอขนาดของกลุ่มและลักษณะพฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้น จากงานวิจัยของ เดวิด เอ เวลตัน (David A. Welton) และ จอห์น ที มัลแลน (John T. Mallan)² ดังนี้

1. **จับคู่ 2 คน หรือ กลุ่ม 2 คน** มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในระดับสูงและมีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และหากเกิดความขัดแย้งขึ้นก็จะมีทางออกอื่นเนื่องจากไม่มีผู้สนับสนุนอื่น

2. **กลุ่มแบบ 3 คน** ค่อนข้างใช้อำนาจของเสียงส่วนใหญ่เหนือเสียงส่วนน้อย กลุ่มแบบ 3 คนเป็นโครงสร้างของกลุ่มที่มีเสถียรภาพมากที่สุด อาจมีการเปลี่ยนย้ายฝ่ายบ้างเป็นครั้งคราว

3. **กลุ่มที่มีจำนวนเป็นเลขคู่** ความขัดแย้งจะปรากฏมากขึ้นในกลุ่มประเภทนี้ เนื่องจากมีการจับกลุ่มย่อยของคนจำนวนเท่า ๆ กัน ทำให้หมดหนทางที่จะแก้ไข

4. **กลุ่มแบบ 5 คน** เป็นขนาดของกลุ่มที่เหมาะสมที่สุดต่อการเรียนรู้ การเคลื่อนไหวภายในกลุ่มทำได้ง่ายและการแบ่งส่วนย่อย 2 : 3 ก็ยังทำให้คนส่วนน้อยมีเสียงสนับสนุน นอกจากนี้กลุ่มยังใหญ่พอสำหรับการจำลองสถานการณ์ และเล็กพอสำหรับการเข้ามีส่วนร่วมและการรู้จักกันเป็นการส่วนตัว

5. **กลุ่มที่มีจำนวนมากกว่า 5 คน** เป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ขึ้น จะมีความสามารถความชำนาญ และทักษะที่มากขึ้น ขณะที่ความยากในการจัดการให้สมาชิกทุกคนทำงานและให้ทุกคนมีโอกาสดำเนินการ รวมทั้งการประสานกิจกรรมของกลุ่ม ก็จะเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

² David A. Welton และ John T. Mallan (1991) Children and Their World: Teaching Elementary Social Studies . สำนักพิมพ์ Houghton-Mifflin อ้างใน Foundation of Democracy. Center for Civic Education, USA, 2005

นอกจากนี้ การจะให้นักเรียนจัดกลุ่มกันเองตามใจชอบ หรือให้ผู้สอนเป็นผู้จัด เดวิด ดับบลิว จอห์นสัน (David W. Johnson)³ และคณะ อธิบายลักษณะเด่นของกลุ่มแบบต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. กลุ่มแบบที่นักเรียนเลือกกันเองมักจะมีลักษณะที่เหมือนกันอยู่เสมอ ๆ โดยนักเรียนที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงก็จะเลือกผู้ที่ประสบความสำเร็จสูงแบบเดียวกัน ผู้ชายจะเลือกผู้ชายด้วยกัน และผู้ที่มาจากต่างวัฒนธรรมก็จะเลือกพวกที่มีภูมิหลังแบบเดียวกัน

2. พฤติกรรมการทำงานในกลุ่มแบบเลือกกันเองจะมีน้อยกว่าในกลุ่มแบบที่ผู้สอนเลือกให้

3. ในกลุ่มที่มีลักษณะแตกต่างกันมีแนวโน้มว่าจะมีการคิดสร้างสรรค์มากกว่า มีการให้และรับคำอธิบายต่อกันบ่อยกว่า และใช้มุมมองที่กว้างกว่าในการอภิปราย การดัดแปลงวิธีการเลือกกลุ่มกันเองแบบที่ได้ผลดี คือ การให้นักเรียนเขียนรายชื่อเพื่อนในชั้นอีกสามคน ซึ่งเขาอยากจะร่วมงานด้วย จัดนักเรียนไว้กับเพื่อนคนหนึ่งที่ได้เลือกไว้และกับอีกคนหนึ่งซึ่งผู้สอนเลือกมา โดยให้ความใส่ใจเป็นพิเศษกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนสำหรับนักเรียนที่ไม่มีผู้ใดเลือก

ต่อไปนี้เป็นข้อเสนอแนะทั่วไป ที่ผู้สอนอาจนำไปพิจารณาในการจัดกลุ่มทำงานกลุ่มย่อยในชั้นเรียน

1. ต้องมั่นใจว่านักเรียนมีทักษะที่จำเป็นในการทำงาน มิฉะนั้นพวกเขาจะทำได้ไม่นาน

2. ให้คำอธิบายที่ชัดเจนและตรวจสอบความเข้าใจในขั้นตอนหรือกระบวนการที่ให้อำนาจปฏิบัติในกิจกรรมหนึ่ง ๆ

3. ให้อาสาอย่างพอเพียงในการทำกิจกรรมได้รับมอบหมาย เตรียมกิจกรรมหรือการจัดการกับกลุ่มที่ทำงานเสร็จก่อนกลุ่มอื่น ๆ

4. มีความชัดเจนในการรายงานผลงานของกลุ่มต่อชั้นเรียน และต้องมีขั้นตอนในการเลือกสรรผู้ที่จะขึ้นมารายงาน

5. ติดตามการทำงานของกลุ่ม คอยชี้แนะแนวทางที่จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนา

4) เครื่องมือช่วยคิด (Intellectual tools)

หลักสูตรฐานประชากรปีไทยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนานี้ แตกต่างจากหลักสูตรอื่น ๆ ที่ให้นักเรียนได้ใช้**เครื่องมือช่วยคิด**ในการเรียนรู้

บางสถานการณ์ บางประเด็นปัญหา หรือบางปรากฏการณ์ที่พบในสังคม และในชีวิตประจำวันนั้นยากที่จะวิเคราะห์หรือหาแนวทางแก้ไข ในหลักสูตรนี้จึงได้เสนอแบบฝึกหัดเพื่อให้เกิดการคิดวิเคราะห์ สถานการณ์ หรือกรณีศึกษา ที่มีความซับซ้อนยากที่จะวิเคราะห์ได้โดยง่าย และได้ออกแบบ “เครื่องมือช่วยคิด”

โดยเครื่องมือช่วยคิดจะช่วยให้นักเรียนฝึกหัดการคิดที่เป็นระบบมีขั้นตอนลดความซับซ้อนของเรื่องหรือประเด็นที่จะค้นหาคำตอบ ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่จุดยืน คำตอบ หรือความคิดรวบยอดของนักเรียนได้ และในที่สุดจะช่วยให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ในการพิจารณา ประเมิน และตรวจสอบประเด็นในกรณีศึกษา หรือแบบฝึกหัด หรือ ในการนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่มีจุดยืน มีหลักการ มีเหตุผล ได้ในชีวิตจริง

เครื่องมือช่วยคิด อาจอยู่ในรูปของ ตาราง ผัง หรือ แผนภูมิ ที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจและการนำไปใช้

นักเรียนที่ฝึกฝนการใช้เครื่องมือช่วยคิดจะเข้าใจประเด็น หรือไปถึงการตัดสินใจอย่างรอบรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ครั้งแล้วครั้งเล่ากับการตัดสินใจอีกหลายอย่างตลอดชีวิต

5) การสอนเชิงปฏิสัมพันธ์

การสอนเชิงปฏิสัมพันธ์เป็นการสอนที่กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแสดงจุดยืนต่อประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะทั้ง 5 เพื่อนักเรียนจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับประเด็นหรือปัญหาในปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาทางการเมืองและสังคม ยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ยังส่งเสริมอุปนิสัยและทักษะการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับนักเรียนในการปฏิบัติตนเช่นพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคมประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ

³ David W. Johnson และ คณะ (1984) Circles of Learning: Cooperation in the Classroom สมาคมเพื่อการพัฒนาหลักสูตร (the Association for Supervision and Curriculum Development) ค.ศ. 1984 อ้างใน Foundation of Democracy. Center for Civic Education, USA, 2005

กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญของหลักสูตรนี้ประกอบด้วย การรับฟังความคิดเห็น ซึ่งจะปรากฏอยู่ในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าในกระบวนการออกกฎระเบียบ การกำหนดนโยบายสาธารณะ เช่น การพิจารณา (ร่าง) กฎกระทรวง (ใน ความมีวินัย) การรับฟังความคิดเห็นนโยบายรถคันแรก (ใน ความมีเหตุผล) การรับฟังความคิดเห็นเรื่องความขัดแย้งในการจำหน่ายอาหารในโรงเรียน (ใน ความรับผิดชอบ) และ การประชุมประชาคมหมู่บ้าน (ใน จิตสาธารณะ) ต่อไปนี้เป็นคำอธิบายวิธีการสอนดังกล่าว พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปปฏิบัติในชั้นเรียนด้วย

5.1 การรับฟังความคิดเห็น

การรับฟังความคิดเห็นเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่พลเมืองในระบบประชาธิปไตย ต้องฝึกฝนทักษะไว้เพื่อเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในการกำหนดกฎหมายหรือนโยบาย โดยฝ่ายนิติบัญญัติ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายนั้นๆ จัดขึ้น กระบวนการรับฟังความคิดเห็นจัดขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลนำไปสู่ข้อเสนอแนะต่อเนื้อหาหรือข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับ (ร่าง) กฎหมายหรือนโยบายนั้น

การแสดงบทบาทสมมติเกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นในกระบวนการออกกฎหมายหรือนโยบายนั้น จะช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายและกระบวนการ ของการรับฟังความคิดเห็น รวมถึงบทบาทและความรับผิดชอบของฝ่ายนิติบัญญัติ คณะกรรมการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้นักเรียนยังจะได้ประสบการณ์ในการนำเสนอ การอธิบายความคิดเห็น การวิเคราะห์ผลดี ผลเสีย ต้นทุน และประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่นำมาอภิปราย วิธีดำเนินการ

1. อธิบายให้นักเรียนเข้าใจถึงหัวข้อที่จะนำมาใช้ในการรับฟังความคิดเห็น ทั้งนี้ผู้สอนอาจต้องทำให้แน่ใจด้วยว่า นักเรียนเข้าใจถึงบทบาทของฝ่ายนิติบัญญัติ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. เชิญวิทยากร ซึ่งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ ตัวแทนฝ่ายนิติบัญญัติจากท้องถิ่น กลุ่มผลประโยชน์ หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นวิทยากรรับเชิญในหัวข้อที่มีการรับฟังความคิดเห็น
3. อธิบายให้นักเรียนเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของการรับฟังความคิดเห็นในกระบวนการกำหนดกฎหมายหรือนโยบายดังกล่าว พร้อมทั้งกำหนดบทบาทให้ตามความเหมาะสม

3.1 สมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติ กำหนดให้มีสมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติ (กำหนดจำนวนให้เหมาะสม หรือ ใช้หลักตามจำนวนของคณะกรรมการจริงก็ได้) แต่งตั้งให้หนึ่งในสมาชิกเป็นประธาน ทำหน้าที่ดำเนินการประชุมรับฟังความคิดเห็น

3.2 ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น พิจารณาจำนวนและคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นขึ้นอยู่กับหัวข้อที่นำมาอภิปราย

3.3 พนักงานบันทึก บทบาทนี้อาจมีหรือไม่มีก็ได้ หากมีบุคคลนี้จะเป็นผู้บันทึกความเป็นไปในกระบวนการรับฟังความคิดเห็น และนำเสนอทวิเคราะห์หรือบทสรุปของข้อเสนอแนะทั้งหมดที่เกิดขึ้นในระหว่างการอภิปราย

3.4 นักข่าวหนังสือพิมพ์ บทบาทนี้อาจมีหรือไม่มีก็ได้ ซึ่งถ้าหากมีจะทำให้ นักเรียนเข้าใจในหน้าที่ของสื่อมวลชนในกระบวนการทางประชาธิปไตย หรืออาจมอบหมายให้นักเรียนเป็นตัวแทนของสำนักข่าวต่างๆ ที่มีทัศนะแตกต่างกัน ให้มีผู้แสดงบทบาทเป็นผู้สื่อข่าวสัมภาษณ์สมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติและผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น และให้มีผู้สังเกตการณ์ในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและเขียนบทความสรุปหรือบทบรรณาธิการเกี่ยวกับหัวข้อดังกล่าว แล้วนำมาเสนอและอภิปรายในชั้นเรียน

4. เตรียมการแสดงบทบาท ให้เวลานักเรียนในการเตรียมการรับฟังความคิดเห็นตามบทบาทที่แต่ละคนได้รับมอบหมาย คำสั่งในกิจกรรมจะใช้ร่วมกับเครื่องมือช่วยคิด เพื่อเตรียมการเข้าร่วมในกิจกรรมของนักเรียน

4.1 สมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติต้องระบุประเด็นหลักๆ ที่ต้องการรับฟังความคิดเห็น และเตรียมข้อซักถามเพื่อถามผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นแต่ละคน

4.2 ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต้องระบุความเกี่ยวข้องของตนต่อประเด็นปัญหานั้นๆ เตรียมคำชี้แจง ข้อเท็จจริง และคาดหมายล่วงหน้าถึงข้อซักถามจากสมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติและคิดหาคำตอบที่เป็นไปได้

4.3 ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นอาจแลกเปลี่ยนความเห็นกับผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ เพื่อหาจุดยืนที่เหมือนกัน

4.4 หากเป็นไปได้ ให้มีวิทยากรคอยช่วยเหลือนักเรียนเตรียมการแสดง หรือให้นักเรียนติดต่อผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกเพื่อขอความช่วยเหลือในการเตรียมบทบาทของตนต่อประเด็นปัญหา

5. จัดห้องเรียน จัดห้องเรียนให้เหมาะสม (อาจจัดให้เหมือนกับที่ประชุมสภานิติบัญญัติ) โดยให้มีโต๊ะประชุม โต๊ะพนักงานบันทึก และโต๊ะสำหรับผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น โต๊ะสำหรับผู้สื่อข่าว และจัดหาค้อนเล็กสำหรับประธานใช้เคาะโต๊ะ พร้อมป้ายบอก

ชื่อและบทบาทของนักเรียนแต่ละคน ทั้งนี้ผู้สอนอาจติดต่อขอใช้ห้องรับฟังความคิดเห็นหรือห้องประชุมขององค์กรนิติบัญญัติในห้องถื่นก็ได้

6. ดำเนินการรับฟังความคิดเห็น ควรดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนต่อไปนี้

6.1 ประธานในการรับฟังความคิดเห็น กล่าวเปิดการประชุมรับฟังความคิดเห็น แจ้งวัตถุประสงค์ของการรับฟังความคิดเห็นและลำดับการเรียกผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อขึ้นแสดงความคิดเห็น

6.2 ประธานเรียกผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นทีละคนเข้าร่วมชี้แจงข้อเท็จจริง แล้วตอบข้อซักถามจากคณะผู้รับฟังความคิดเห็น ผู้สอนอาจจำกัดเวลาสำหรับการกล่าวชี้แจงประมาณ 3-4 นาที และการตอบข้อซักถามประมาณ 5-6 นาที ทั้งนี้อาจมอบหมายให้ผู้ควบคุมการใช้เวลา

6.3 ในการซักถาม ประธานจะเป็นลำดับแรกในการตั้งข้อซักถามต่อผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น แล้วจึงตามด้วยสมาชิกคนอื่น ๆ ทั้งนี้ ในระหว่างกระบวนการรับฟังความคิดเห็น คณะผู้รับฟังความคิดเห็นอาจซักถามเมื่อใดก็ได้หากมีคำถาม

6.4 หลังจากรับฟังผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นแล้ว คณะผู้รับฟังความคิดเห็นจะทบทวนคำให้การของผู้เข้าร่วม อภิปรายประเด็นปัญหา และให้ข้อเสนอแนะว่าควรดำเนินการต่อไปอย่างไร

7. การซักถาม ข้อซักถามจะต่างกันไปตามหัวข้ออภิปราย เริ่มต้นด้วยการที่ประกาศกฎหมาย นโยบาย หรือประเด็นในการรับฟังความคิดเห็น จากนั้นเป็นการอภิปรายข้อเท็จจริงและข้อโต้แย้ง ประเมินข้อดีข้อด้อยของจุดยืน และให้นักเรียนประเมินคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้จากกระบวนการรับฟังความคิดเห็นนี้ สรุปการซักถามโดยให้นักเรียนอภิปรายประสิทธิผลของกิจกรรมนี้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ รวมถึงความพอใจในการแสดงบทบาทของตน หากมีวิทยากรรับเชิญร่วมอยู่ในกิจกรรม ควรให้วิทยากรได้มีส่วนร่วมในการอภิปรายสรุปด้วย

5.2 การประชุมประชาคม / สภาเทศบาล / สภาจังหวัด

การประชุมประชาคม / สภาเทศบาล / สภาเมือง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจโดยที่หัวข้อทั่วไปของการประชุมมักจะเป็นเรื่องของนโยบายสาธารณะ การประชุมสภาเทศบาลหรือสภาจังหวัดเป็นการปกครองท้องถิ่นที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของเทศบาลหรือจังหวัดในการตัดสินใจ และยังมีบทบาทในการให้คำปรึกษา โดยมีตัวแทนที่คัดเลือกมาเพื่อสะท้อนทัศนะต่างๆ ของประชาชนในชุมชน เทศบาลหรือในจังหวัด

วิธีดำเนินการ

1. อธิบายให้นักเรียนเข้าใจถึงหัวข้อของการประชุม หัวข้อเหล่านี้ได้ระบุอย่างชัดเจนอยู่ในบทเรียนต่างๆ ในหนังสือเรียน นอกจากนี้ผู้สอนอาจต้องทำให้แน่ใจด้วยว่านักเรียนเข้าใจลักษณะและจุดมุ่งหมายของการประชุมสภาเมือง

2. เชิญสมาชิกสภาเทศบาลเมืองหรือกลุ่มตัวแทนท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อการประชุมเพื่อมาเป็นวิทยากรรับเชิญ

3. จัดการประชุมสภาเมืองโดยกำหนดบทบาทให้แต่ละคน ดังต่อไปนี้

3.1 ประธาน

3.2 เจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนของทั้งชุมชนหรือสภาเทศบาลเมือง

3.3 กลุ่มตัวแทนที่เห็นด้วยกับญัตติ

3.4 กลุ่มตัวแทนที่คัดค้านญัตติ

3.5 ชาวเมืองโดยทั่วไป

3.6 พนักงานบันทึก

4. ให้นักเรียนเตรียมการประชุมสภาเมืองตามบทบาทที่แต่ละคนได้รับมอบหมาย คำสั่งโดยละเอียดในหนังสือเรียนประกอบกับการใช้เครื่องมือช่วยคิด ใช้ในการเตรียมการเข้าร่วมในกิจกรรมของนักเรียน

5. จัดห้องเรียน โดยจัดโต๊ะสำหรับประธานและสำหรับเจ้าหน้าที่ผู้แทน โต๊ะสำหรับพนักงานบันทึก และแท่นสำหรับให้สมาชิกของกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชนขึ้นพูด จัดหาคอน์เล็กสำหรับประธานใช้เคาะโต๊ะ และป้ายบอกชื่อและบทบาทของนักเรียนแต่ละคน ทั้งนี้ผู้สอนอาจติดต่อขอใช้ห้องรับฟังความคิดเห็นหรือห้องประชุมคณะกรรมการขององค์กรนิติบัญญัติท้องถิ่นก็ได้

6. ดำเนินการประชุมสภาเมืองตามขั้นตอนต่อไปนี้

6.1 ประธานกล่าวเปิดการประชุม แจ้งวัตถุประสงค์ของการประชุมและแนะนำเจ้าหน้าที่ผู้แทนที่เข้าร่วมประชุม เจ้าหน้าที่ผู้แทนอาจกล่าวสั้น ๆ ถึงความสำคัญของประเด็นที่นำมาพิจารณาร่วมกัน ประธานแจ้งระเบียบซึ่งต้องปฏิบัติตามในระหว่างการประชุม เช่น การกำหนดเวลาในการนำเสนอ

6.2 ประธานมีอำนาจในการตัดบทการอภิปรายหากถึงเวลาที่จำกัดไว้ ห้ามผู้ใดพูดแสดงความคิดเห็นหากประธานไม่อนุญาต และห้ามผู้ใดขัดจังหวะหากมีผู้อื่นกำลังพูดอยู่ หากผู้พูดออกนอกประเด็น สบประมาทผู้อื่น หรือทำให้วัตถุประสงค์ของการประชุมเสียหาย ประธานการประชุมสามารถสั่งให้เขาหรือเธอออกจากการประชุมได้

6.3 ประธานให้ตัวแทนฝ่ายที่เห็นด้วยกับญัตติได้อภิปรายจุดยืนของกลุ่ม หลังจากตัวแทนอภิปรายเสร็จ ประธานให้คนอื่น ๆ ที่เห็นด้วยกับญัตติได้ยื่นขึ้นพูด บุคคลเหล่านี้จะได้รับอนุญาตให้พูดตามลำดับการยื่น หรือผู้สอนอาจให้นักเรียนลงชื่อแล้วให้ประธานเรียกผู้พูดตามลำดับการลงชื่อ

6.4 ประธานให้ตัวแทนฝ่ายคัดค้านลุกขึ้นอภิปราย หลังจากตัวแทนอภิปรายเสร็จ หลังจากนั้นประธานให้คนอื่น ๆ ที่คัดค้านญัตติได้ยื่นขึ้นพูด โดยจะอนุญาตให้พูดตามลำดับ

6.5 หลังจากทั้งสองฝ่ายได้ใช้โอกาสในการอภิปรายแล้ว ประธานตั้งข้อซักถามเพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความเห็นหรืออภิปรายเพิ่มเติม ระหว่างนี้ผู้ใดที่จะพูดต้องยื่นขึ้นและได้รับอนุญาตจากประธานแล้ว จึงจะแสดงความเห็นของตนหรือโต้แย้งความเห็นของผู้อื่นได้

6.6 ในตอนท้ายของการแลกเปลี่ยนความเห็นหรืออภิปราย ประธานแจ้งให้ที่ประชุมออกเสียงลงคะแนนญัตติ โดยตัดสินด้วยคะแนนเสียงข้างมาก

7. การซักถาม ข้อซักถามมักต่างกันไปตามหัวข้อ เริ่มด้วยการอภิปรายผลการลงคะแนนญัตติ จากนั้นเป็นการอภิปรายข้อเท็จจริงและข้อโต้แย้งในหัวข้อนั้น ๆ ให้นักเรียนประเมินข้อดีของจุดยืนที่นำมาพิจารณาและกระบวนการที่นำไปสู่จุดยืนนั้น แล้วให้นักเรียนประเมินประสบการณ์ที่ได้จากการประชุมสภาเมืองนี้ สรุปการซักถามโดยให้นักเรียนอภิปรายประสิทธิผลของกิจกรรมนี้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ รวมถึงระดับความพอใจในการแสดงบทบาทของตน หากมีวิทยากรรับเชิญร่วมอยู่ในกิจกรรมนี้ด้วย ควรให้วิทยากรได้มีส่วนในการอภิปรายสรุปด้วย

6) วิทยากรชุมชน

การเชิญบุคลากรในชุมชนที่มีประสบการณ์หรือมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาร่วมในชั้นเรียน จะช่วยเพิ่มความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังศึกษาอยู่ วิทยากรชุมชนสามารถเป็นประโยชน์ต่อการสอนได้ในหลาย ๆ ทางต่อไปนี้

1. ทำให้บทเรียนมีชีวิตชีวามากขึ้น ด้วยการบอกเล่าประสบการณ์จริงและวิธีการนำแนวความคิดที่กำลังศึกษาอยู่ไปประยุกต์ใช้
2. ช่วยดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียน อย่างเช่น การแสดงบทบาทสมมติ และการจำลองการรับฟังความคิดเห็น หรือการประชุมของผู้บริหารท้องถิ่น

3. เพิ่มคุณค่าของการทัศนศึกษาโดยเป็นผู้บรรยายและตอบข้อซักถามให้กับนักเรียน ในระหว่างการเยี่ยมชมสถานที่จริง อย่างเช่น ห้องประชุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. สร้างความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกับชั้นเรียน โดยการที่วิทยากรสละเวลาส่วนหนึ่งให้นักเรียนสามารถติดต่อทางโทรศัพท์ได้ เพื่อตอบคำถามหรือประเด็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในบทเรียนนั้น ๆ

ผู้ที่มาเป็นวิทยากรในชั้นเรียนนั้นมีที่มาแตกต่างกันไปตามความหลากหลายของชุมชน โดยทั่วไปแล้วจะมี ตำรวจ ทนายความ ผู้พิพากษา สมาชิกสภาท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐและองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น รวมทั้งคณาจารย์ทางด้านรัฐศาสตร์หรือกฎหมาย บุคคลที่เป็นแบบอย่างคุณลักษณะที่ดี บางบทเรียนอาจต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาอื่น เช่น วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม หรือธุรกิจ บุคคลเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนต่าง ๆ ในหลักสูตร รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา มีชีวิตชีวาและมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น และเพื่อให้การเข้าร่วมในชั้นเรียนของวิทยากรชุมชนเกิดประโยชน์มากที่สุดนั้น จำเป็นต้องมีการวางแผนงานอย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงเรื่องดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของวิทยากร ควรสัมพันธ์กับบทเรียนหรือแนวคิดที่เรียนในบทนั้น ๆ
2. รูปแบบสำคัญที่สุดของการมีส่วนร่วมนั้น ควรจะเป็นการมีปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับนักเรียน วิทยากรควรช่วยนักเรียนเตรียมบทบาทที่จะแสดงหรือข้อโต้แย้งที่จะใช้การรับฟังความคิดเห็น หรือการประชุมสภาท้องถิ่น วิทยากรอาจรับบทบาทเป็นผู้ที่มีบทบาทในการทำกิจกรรมกับนักเรียน หรือตอบคำถามต่าง ๆ เกี่ยวกับรายละเอียดปลีกย่อยในบทเรียน นอกจากนี้ วิทยากรยังควรมีส่วนร่วมในการอภิปรายสรุปบทเรียนหรือกิจกรรมอีกด้วย

3. วิทยากรควรให้มุมมองที่หลากหลายและสมดุลเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ หากเป็นไปได้ที่วิทยากรจะให้ข้อมูลตามข้อเท็จจริงโดยปราศจากความโน้มเอียง ผู้สอนควรเชิญวิทยากรคนที่สองเพื่อเสริมมุมมองให้รอบด้าน นอกจากนี้วิทยากรควรพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาเฉพาะอาชีพและควรพูดในแบบที่เข้าใจได้ง่ายที่สุด

4. ก่อนที่วิทยากรจะเข้าร่วมในชั้นเรียนนั้น นักเรียนควรเตรียมตัวอย่างดีเพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดเมื่อวิทยากรมาถึง

5. วิทยากรส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นครูโดยอาชีพ ดังนั้นจึงไม่ควรให้วิทยากรต้องมารับผิดชอบกับการจัดการในชั้นเรียน ผู้สอนจึงควรอยู่ในชั้นเรียนด้วยตลอดเวลา และบางครั้งผู้สอนอาจจำเป็นต้องให้แนวทางแก่วิทยากรโดยการตั้งคำถามที่เหมาะสมหรือให้ข้อมูลเพื่อชี้แนะให้วิทยากรสามารถสื่อสารกับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. เพื่อให้การเข้าร่วมในชั้นเรียนสำเร็จลงด้วยดี วิทยากรควรได้รับข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียนนั้นๆ ล่วงหน้า โดยปกติแล้วการประชุมล่วงหน้าหรือการพูดคุยทางโทรศัพท์ จะเป็นประโยชน์ในการอธิบายถึงความคาดหวังต่อวิทยากรในการเข้าร่วมกิจกรรมของชั้นเรียน

ผู้สอนควรดำเนินการเชิญวิทยากรล่วงหน้าเท่าที่จะเป็นไปได้ คณะกรรมการนักเรียนควรทำหน้าที่ต้อนรับวิทยากรผู้มาร่วมกิจกรรมของชั้นเรียนในวันที้นัดหมาย รวมทั้งจัดทำจดหมายขอบคุณส่งไปให้ภายหลังด้วย

7) การจัดบันทึก

การจัดบันทึกเป็นวิธีที่ช่วยให้นักเรียนจัดเก็บบันทึกส่วนตัวได้อย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาโดยสรุป ความคิดเห็นและประสบการณ์ หรือข้อสงสัยเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ในเรื่องหนึ่งๆ การจัดบันทึกจะส่งเสริมให้นักเรียนไตร่ตรองว่าตนเรียน “อะไร” “ทำไม” และ “อย่างไร” การใช้เวลาในการไตร่ตรองเป็นนิสัยในการเรียนที่ดี นอกจากนี้การจัดบันทึกยังมีประโยชน์ในการพัฒนาทักษะการเขียนของนักเรียนอีกด้วย

การที่นักเรียนได้มีโอกาสไตร่ตรองในสิ่งที่ตนกำลังเรียนเป็นเรื่องที่สำคัญมาก นอกจากในหนังสือเรียนได้ระบุโอกาสที่จะให้นักเรียนจัดบันทึกไว้แล้ว แต่ก็ยังมีอีกหลายๆ โอกาสที่จะให้จัดบันทึกได้อีกในระหว่างหลักสูตร ผู้สอนอาจให้เวลานักเรียนไม่กี่นาทีในช่วงท้ายของบทเรียน หรือหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมหนึ่งๆ เพื่อให้นักเรียนเขียนบันทึก กระตุ้นให้นักเรียนอภิปรายบางแง่มุมของเนื้อหาที่เรียน บันทึกความรู้สึกละเอียดต่อบทเรียนหรือผลลัพธ์ของกิจกรรมในชั้นเรียน หรือบันทึกข้อสงสัยที่เกิดจากบทเรียนหรือจากกิจกรรมในชั้นเรียนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาหนึ่งๆ หรือบางครั้งผู้สอนอาจสั่งให้นักเรียนจัดบันทึกเป็นการบ้านก็ได้

ทั้งนี้ ผู้สอนควรตรวจบันทึกของนักเรียนเป็นระยะๆ เพื่อให้ความเห็นแก่นักเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาที่บันทึก การเขียนข้อคิดเห็นและข้อสังเกตส่วนตัวในสมุดบันทึกของนักเรียนเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักเรียน ผู้สอนอาจกระตุ้นให้นักเรียนแลกเปลี่ยนกับเพื่อนๆ

การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

วิธีการเพื่อวัดผลสำเร็จของนักเรียนต่อแนวคิด ความรู้และทักษะในหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตย เพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา ต้องครอบคลุมและหลากหลาย อาจใช้ตั้งแต่การสอบข้อเขียนไปจนถึงการประเมินภาคปฏิบัติในชั้นเรียน

การสอบข้อเขียน มีความสำคัญในการทดสอบความรู้ความเข้าใจต่อแนวความคิด ความเห็นหรือกระบวนการบางอย่าง อย่างไรก็ตาม ในเมื่อผู้สอนให้นักเรียนทำกิจกรรมที่ต้องใช้ความรู้และทักษะที่ซับซ้อนต้องวัดผลสำเร็จในบริบทแวดล้อมเดียวกัน เช่น นักเรียนที่มีส่วนร่วมในสถานการณ์จำลองการรับฟังความเห็น ควรได้รับการทดสอบความรู้ความสามารถในบริบทเดียวกันหรือเทียบเท่ากัน

การประเมินภาคปฏิบัติ แตกต่างจากการสอบคือ นักเรียนไม่ต้องหาและเลือกคำตอบที่ถูกต้องตามข้อเท็จจริงที่ไม่สนใจบริบทแวดล้อม ในระหว่างการประเมินภาคปฏิบัติ นักเรียนจะแสดงให้เห็นถึงความรู้และทักษะโดยการตอบคำถามที่ซับซ้อนภายในบริบทแวดล้อมสำคัญแบบหนึ่ง เช่น การรับฟังความคิดเห็น ซึ่งมักจะไม่มีคำตอบเพียงคำตอบเดียว ดังนั้นนักเรียนจะตีความและมีคำตอบหรือผลลัพธ์ที่เหมาะสม อันจะเป็นวิธีแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่พวกเขาเรียนรู้และสิ่งที่พวกเขาสามารถทำได้

การประเมินภาคปฏิบัติมีความเหมาะสมกับเนื้อหา ทักษะ และประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นอยู่ในหลักสูตร **รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา** กิจกรรมในหลักสูตร ในแบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์ การอภิปรายกลุ่ม และอื่นๆ ได้ผนวกการประเมินภาคปฏิบัติเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ บทเรียนในหลักสูตรถูกจัดเรียงไว้เพื่อบทเรียนสุดท้ายของบทนั้นๆ จะเอื้อให้นักเรียนสามารถแสดงความรู้และทักษะที่ได้เรียนรู้มาใน “กิจกรรมเสนอแนะ” ยังเป็นกิจกรรมสรุปที่ต้องประยุกต์ใช้ประสบการณ์จากการเรียนรู้ทั้งหมดจากแนวความคิดนั้นอีกด้วย

ข้อแนะนำที่อาจนำไปพิจารณาในการออกแบบการประเมินผลสำเร็จของนักเรียนในหลักสูตรนี้

1. ประเมินพฤติกรรมพึงประสงค์ในบริบทแวดล้อมที่มีพฤติกรรมนั้น ตัวอย่างเช่น การประเมินความสามารถของนักเรียนในการปฏิบัติกิจกรรม ก. ให้พวกเขาปฏิบัติกิจกรรม ก.
2. ประเมินว่านักเรียนสามารถประยุกต์ใช้สิ่งที่ได้เรียนรู้มาจากสถานการณ์หนึ่งๆ ได้ดีเพียงใด โดยให้พวกเขาประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะเดียวกันนี้ในสถานการณ์อื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน หรือ ผู้สอนสร้างสถานการณ์ที่นักเรียนสามารถตีความและสร้างคำตอบที่เหมาะสม มากกว่าที่จะให้เลือกรายการคำตอบ

3. ประเมินกระบวนการและคุณภาพของการปฏิบัติหรือผลลัพธ์ที่ได้มากกว่าความสามารถในการเลือกคำตอบที่ถูกต้อง ให้ความสำคัญกับการคิดและให้เหตุผลสนับสนุนการปฏิบัติหรือผลลัพธ์ที่มีคุณภาพ

4. ประเมินว่านักเรียนเข้าใจความเกี่ยวข้องกันระหว่างแนวคิดและทักษะต่างๆ ดีเพียงใด เช่น ในการเตรียมการทำกิจกรรม นักเรียนควรผสมผสานการใช้ทักษะการอ่าน การค้นคว้า การเขียน การพูด และการคิดเชิงวิเคราะห์ นอกจากนี้นักเรียนควรเข้าใจด้วยว่าจะสามารถนำความรู้และทักษะจากสาขาวิชาอื่นๆ มาใช้กับหัวข้อที่กำลังทำหาคำตอบได้อย่างไร

5. ให้เกณฑ์ในการพิจารณาผลสำเร็จของปฏิบัติการไว้ล่วงหน้าและอธิบายจนนักเรียนเข้าใจ และเมื่อมีโอกาสควรยกตัวอย่างนักเรียนที่สามารถทำได้ดีและควรเอาเป็นแบบอย่าง

6. ให้เกณฑ์ในการพิจารณาประสิทธิภาพและผลสำเร็จของงานกลุ่ม การทำงานร่วมกันเป็นทีม และการมีปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มเป็นทักษะสำคัญที่ถูกต้องเหมาะสมจะนำมาใช้ประเมินในหลักสูตรนี้

7. สร้างโอกาสให้นักเรียนได้ประเมินความก้าวหน้าของตนเอง และตัดสินใจว่าตนเองทำได้ดีแล้วหรือไม่ จะทำให้นักเรียนสร้างมาตรฐานที่ของตนเองในสูงขึ้นและเรียนรู้ที่จะตัดสินใจด้วยตนเองเมื่อมีการพิสูจน์ความสามารถ เนื่องจากวิธีต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ในหนังสือเรียนได้ใช้ซ้ำมากกว่าหนึ่งครั้ง นักเรียนจึงมีโอกาสอย่างต่อเนื่องในการที่จะประเมินความก้าวหน้าของตน

8. ให้โอกาสนักเรียนได้รับผลสะท้อนกลับจากผู้สอน เพื่อนในชั้นเรียนและวิทยากรชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกับนักเรียนในชั้น